

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2023

LENKA DEBELKOVÁ

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Komparace autobiografií Ivana Klímy a Ladislava Fukse
z hlediska generační zkušenosti**

Lenka Debelková

Bakalářská práce

2023

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Lenka Debelková**
Osobní číslo: **H19204**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Téma práce: **Komparace autobiografií Ivana Klímy a Ladislava Fukse z hlediska generační zkušenosti**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zaměří na autobiografické / memoárové texty spisovatelů Ivana Klímy (Moje šílené století) a Ladislava Fukse (Moje zrcadlo), jejichž významná část tvůrčí dráhy probíhala před rokem 1989 a kteří sdílejí společnou generační zkušenost. Obsahem bakalářské práce bude komparace uvedených děl jak z pohledu využitých narativních prostředků, tak z hlediska sdílené minulosti obou tvůrců, na jejímž základě by měl vzniknout model "individuální paměti spisovatele".

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČINÁTL, Kamil. *Naše české minulosti aneb jak vzpomínáme*. Praha : NLN, 2014.

HALBWACHS, Maurice. *Kolekční paměť*. Praha : SLON, 2010.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Sv. 3 / 1958-1969. Praha : Academia, 2008.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989*. Sv. 4 / 1969-1989. Praha : Academia, 2008.

KŘIVÁNEK, Vladimír (ed.). *Autenticita a literatura*. Praha – Opava : Ústav pro českou literaturu AV ČR – Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity, 1999. (dostupné online: <https://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/20-autenticita-a-literatura>)

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl : Paseka, 2004, s. 28-32, 436-440.

ŠMAHELOVÁ, Hana – VOJVODÍK, Josef (eds.). *Generace, skupiny a programy v literatuře*. Příbram : Pistorius a Olšanská, 2009.

VÁLEK, Vlastimil. *Memoárová literatura 20. století*. Brno : CERM, 2000.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Antonín Kudláč, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. března 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2023**

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlášení

Prohlašuji:

Práci s názvem Komparace autobiografií Ivana Klímy a Ladislava Fukse z hlediska generační zkušenosti jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. 5. 2023

Lenka Debelková

Poděkování

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za odborné rady, trpělivost a vstřícnost, kterou mi poskytl během psaní mé práce. Dále děkuji spolužákům, přátelům a rodině za podporu po dobu studia.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na komparaci memoárových knih Ivana Klímy a Ladislava Fukse. V teoretické části je představen život a tvorba autorů. Dále jsou v této části vysvětleny žánry autobiografie a paměť, rovněž je uveden jejich vývoj. V praktické části jsou memoáry *Moje šílené století I* (2009), *Moje šílené století II* (2010) Ivana Klímy a *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* (1995) Ladislava Fukse analyzovány a komparovány z hlediska generační zkušenosti, využití narativních prvků, kompozice a jazykových prostředků. V závěru práce jsou obecně shrnuty výsledky komparace.

Klíčová slova

Ivan Klíma, Ladislav Fuks, naratologie, memoár, autobiografie, komparace

Title

The Comparison of Autobiographies of Ivan Klíma and Ladislav Fuks from The Point of View of Generational Experience

Abstract

The bachelor thesis is focused on the comparison of the memoirs of Ivan Klíma and Ladislav Fuks. The life and work of authors is presented in the theoretical part. Furthermore, the genres of autobiography and memory are also explained in this section. Moreover, their development is also indicated. The memoirs *Moje šílené století I* (2009), *Moje šílené století II* (2010) by Ivan Klíma and *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* (1995) by Ladislav Fuks are analyzed and compared in terms of the generational experience, use of narrative elements, composition and language means in the practical part. The results of the comparison are summarized in general at the end of the thesis.

Key words

Ivan Klíma, Ladislav Fuks, narratology, memoir, autobiography, comparison

Obsah

Úvod.....	1
1 Život a literární tvorba autorů.....	3
1.1 Ivan Klíma.....	3
1.1.1 Život.....	3
1.1.2 Tvorba.....	4
1.2 Ladislav Fuks	6
1.2.1 Život.....	6
1.2.2 Tvorba.....	6
2 Vymezení a vývoj žánrů.....	9
2.1 Autobiografie	9
2.1.1 Charakteristika.....	9
2.1.2 Vývoj	11
2.2 Paměti.....	12
2.2.1 Charakteristika.....	12
2.2.2 Vývoj	14
3 Analýza jednotlivých děl.....	17
3.1 Ivan Klíma: <i>Moje šílené století I, II</i>	17
3.1.1 Generační zkušenosti	17
3.1.2 Narativní prostředky	20
3.1.2.1 Událost	20
3.1.2.2 Postavy	21
3.1.2.3 Prostor	24
3.1.2.4 Čas.....	24
3.1.2.5 Vypravěč	26
3.1.3 Kompozice	27
3.1.4 Jazykové prostředky	28

3.2	Ladislav Fuks: <i>Moje zrcadlo</i>	29
3.2.1	Generační zkušenosti	30
3.2.2	Narativní prostředky	32
3.2.2.1	Událost	32
3.2.2.2	Postavy	33
3.2.2.3	Prostor	35
3.2.2.4	Čas.....	36
3.2.2.5	Vypravěč	37
3.2.3	Kompozice	38
3.2.4	Jazykové prostředky	39
4	Komparace pamětí.....	41
4.1	Generační zkušenosti	41
4.2	Narativní prostředky.....	44
4.2.1	Událost	44
4.2.2	Postavy.....	44
4.2.3	Prostor.....	46
4.2.4	Čas	46
4.2.5	Vypravěč.....	47
4.3	Kompozice	48
4.4	Jazykové prostředky.....	49
	Závěr	50
	Seznam použité literatury	52
	Primární literatura	52
	Sekundární literatura: tištěné zdroje.....	52
	Sekundární literatura: internetové zdroje	53
	Summary.....	54

Úvod

Memoáry stále přitahují pozornost čtenářů pro svá živá svědectví o zlomových okamžicích a událostech dějin, pomocí nich hledají odpovědi na otázky současnosti. Každá z memoárových knih je specifická, každý autor ke svým vzpomínkám a vytvoření autenticity přistupuje odlišným způsobem. V námi zkoumaných pamětech budeme věnovat pozornost podstatným událostem dějin Československa 20. století z pohledu spisovatele Ivana Klímy a Ladislava Fukse. Oba popisují v některých částech stejné historické události, každý však s rozdílným životním osudem.

Tato bakalářská práce se zabývá komparací memoárů Ivana Klímy *Moje šílené století I* (2009), *Moje šílené století II* (2010) a Ladislava Fukse *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* (1995). Díla budou srovnávána jak z hlediska generační zkušenosti, tak využití narativních prvků.

Práce zahrnuje čtyři hlavní kapitoly členěné na dvě části, a to část teoretickou a praktickou. Do teoretické části se řadí první kapitola, v níž je představen život a tvůrčí dráha autorů. Poté do ní spadá druhá kapitola, ve které jsou vymezeny žánry autobiografie a paměti, k nimž zkoumané publikace inklinují. V této kapitole objasňujeme původ pojmů, základní definice, charakteristické rysy a historické vývojové etapy žánrů. Vycházíme z publikací slovníkového, encyklopedického typu či studií na problematiku memoárové literatury zaměřených. Na českém literárněvědném poli se nevyskytuje monografie, která by se žánru paměti a vzpomínkové literatury věnovala, proto aplikujeme informace, z již zmíněných druhů zdrojů. Použité odborné knihy čerpají také z cizojazyčné literatury věnující se této oblasti.

K praktické části náleží třetí a čtvrtá kapitola. Ve třetí kapitole jsou knihy nejprve samostatně analyzovány z pohledu generačních zkušeností a použití narativních prvků. Námi zkoumanými narativními aspekty v jednotlivých podkapitolách jsou – událost, postavy, prostor, čas a vyprávěč. Pozornost také věnujeme rozboru kompozice a jazykové stránky jednotlivých děl. K narativní analýze bude použita publikace *Naratologie: strukturální analýza vyprávění* (2013) od Tomáše Kubička, Petra A. Bílka a Jiřího Hrabala, jelikož obsahuje ucelený pohled na základní naratologické kategorie a zaměřuje se na praktickou využitelnost pro analýzu narativního textu.

V poslední kapitole provedeme komparaci na základě předchozích analýz za účelem odhalení odlišností či aspektů, které paměti spojují. V závěru práce se pokusíme v obecnější rovině shrnout podstatné výsledky komparace.

Předkládaný text je doplněn citacemi z komparovaných knih, které nám pomohou přiblížit pocity, dojmy a názory autorů na historické události.

1 Život a literární tvorba autorů

1.1 Ivan Klíma

1.1.1 Život

Ivan Klíma je český prozaik, dramatik a publicista, který se narodil v Praze 14. září 1931. Jeho otec byl vědeckým pracovníkem pracujícím v oboru silnoproudé elektroniky. Je bratrem spisovatele Jana Klímy.¹

Od prosince roku 1941 pobýval tři a půl roku v koncentračním táboře Terezín. Po válce začal studovat reálné gymnázium v Praze, kde maturoval roku 1951. Následně studoval na Vysoké škole politických a hospodářských věd, odkud po jednom semestru přestoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Zde se zabýval studiem českého jazyka a literární vědy. Toto studium ukončil 1956 diplomovou prací, jež pojednávala o Karlu Čapkovi.²

Po dokončení vysoké školy v témže roce začal pracovat jako redaktor časopisu *Květy*. Následující rok obdržel roční stipendium Literárního fondu. Od 1959 se stal redaktorem v nakladatelství Československý spisovatel, kde se podílel na spoluredigování edice *Život kolem nás*. Mezi léty 1963 a 1969 byl zástupcem šéfredaktora *Literárních novin*, jež byly později přejmenovány na *Literární listy* a poté na *Listy* – zde pracoval až do jejich zániku. V tomto období byl funkcionářem ve Svazu československých spisovatelů.³

Od podzimu 1969 šest měsíců působil jako hostující profesor v USA na michiganské univerzitě v Ann Arbor.⁴

Po návratu z USA do Československa nesměl publikovat a pracovat v oboru.⁵ Proto během 70. a 80. let vystřídal několik různých zaměstnání – byl sanitářem, posílkářem či zeměměřičským figurantem. Byl také v tomto období spisovatelem z povolání.⁶

V prosinci 1989 se podílel na založení Obce spisovatelů. Od ledna mezi léty 1990 a 1993 zastával pozici předsedy českého centra PEN klubu.⁷

---

¹ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 378. ISBN 80-85946-16-5.

² Tamtéž, s. 378.

³ Tamtéž, s. 378.

⁴ Tamtéž, s. 378.

⁵ ŠTASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181. ISBN 80-903071-0-8.

⁶ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 378. ISBN 80-85946-16-5.

⁷ Tamtéž, s. 378.

1.1.2 Tvorba

Hlavní inspirací Ivanu Klímovi pro jeho díla jsou vlastní zážitky, životní zkušenosti a mezilidské vztahy.⁸ Zaujala ho tvorba Karla Čapka a Franze Kafky. U Karla Čapka čerpal pro své literární výtvořky to, že se zabýval konflikty současné doby. Od Franze Kafky převzal existenciální ladění.⁹ Dílo Ivana Klímy má velký ohlas i za českými hranicemi – jeho knihy jsou přeloženy do více než třiceti jazyků po celém světě, taktéž budí zájem i jeho dramata.¹⁰

Ivan Klíma začínal publikovat svoji literární tvorbu v časopisech – jedním z nich byly *Literární noviny*, kde se objevila roku 1945 jeho první povídka. Byl pravidelným přispěvatelem od poloviny 50. let do časopisů *Květen*, *Literární noviny*, *Literární listy*, *Listy*, *Mladá fronta*, *Host do domu*, *Orientace*. Také do časopisu *Divadlo*, ve kterém byla zveřejněna hra *Zámek* (1964) a hra *Porota* (1968). Dále do *Plamenu*, kde byla vydána hra *Cukrárna Myriam* (1969).¹¹

V období, kdy nesměl v Československu oficiálně díla vydávat, publikoval často v zahraničí – do časopisu *Svědectví* v Paříži. V samizdatu psal do *Lidových novin* a *Obsahu*.¹² Také je s ním spjata samizdatová *Petlice*. Edice, pod kterou publikoval své texty.¹³ V samizdatu v 70. a 80. letech bylo zveřejněno mnoho jeho knih – *Milostné léto* (1972), *Malomocní* (1972), *Markétin zvěřinec* (1972), *Amerika* (1974), *Hry* (1975), ale i první verze románu *Soudce z milosti* s názvem *Stojí, stojí šibenička* (1978).¹⁴

Tento spisovatel se prvně pokoušel psát v době, kdy studoval na gymnáziu. Psaní v něm vzbudilo zájem už za pobytu v Terezíně. Jeho první prozaickou knihou byly reportáže z východního Slovenska s názvem *Mezi třemi hranicemi* (1960). Vzápětí napsal povídky *Bezvadný den* (1960) z téhož prostředí.¹⁵ Jelikož se ztotožňoval s myšlenkami a literární tvorbou Karla Čapka, uspořádal proto výbor z jeho próz, vytvořil několik doslovů k jeho dílům a napsal o něm esej *Karel Čapek* (1963).¹⁶ Následně vytvořil baladický román s vážným

⁸ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181. ISBN 80-903071-0-8.

⁹ MÁLKOVÁ, Iva. *Ivan Klíma: studie o osobnosti a tvorbě jednoho z představitelů disidentského hnutí a samizdatové literatury*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 8.

¹⁰ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181. ISBN 80-903071-0-8.

¹¹ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 378. ISBN 80-85946-16-5.

¹² Tamtéž, s. 378.

¹³ MÁLKOVÁ, Iva. *Ivan Klíma: studie o osobnosti a tvorbě jednoho z představitelů disidentského hnutí a samizdatové literatury*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 2.

¹⁴ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 378. ISBN 80-85946-16-5.

¹⁵ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181. ISBN 80-903071-0-8.

¹⁶ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 379. ISBN 80-85946-16-5.

tématem o poválečných ideálech *Hodina ticha* (1963). Radko Šťastný uvádí, že: „*Tak začíná jeho osobitá umělecká cesta snažící se nalézt podstatu světa a místo člověka v něm.*“¹⁷

Na zákeřnost a manipulovatelnost moci poukazoval od 60. let ve sbírce novel *Lod' jménem Naděje* (1969) i v dramatech *Cukrárna Myriam* (1968), *Ženich pro Marcelu* (1968), *Porota* (1968) či *Zámek* (1964).¹⁸

K jedné z hlavních oblastí autorovy tvorby patří partnerské vztahy. Soucítí se ženami a dokáže se vcítit do jejich postavení a útrap. Tomu se věnuje v několika prózách – *Milenci na jednu noc* (1963), *Milenci na jeden den* (1969), *Milostné léto* (1972), *Láska a smetí* (1987) či *Milostné rozhovory* (1995).¹⁹

Ivan Klíma psal také pro děti. Vytvořil náměty příběhů o krtkovi, *Kokrhací hodiny* (1965) a *Markétin zvěřinec* (1978).²⁰

V 70. a 80. letech se zaměřuje více na reálný příběh a autobiografičnost, kde popisuje zkušenosti ze svých disidentských let. Těmito díly jsou povídky *Má veselá jitra* (1979), *Moje první lásky* (1985), *Moje zlatá řemesla* (1990) a román *Láska a smetí* (1987).²¹ Také vydal samizdatový a exilový román *Stojí, stojí šibenička* (1978), který byl později vydán s názvem *Soudce z milosti* (1986), ten vypráví o tom, jak se člověk mohl ocitnout jako oběť politických systémů.²²

Po listopadu 1989 se v knize *Ostrov mrtvých králů* (1992) vrací do období normalizace.²³ Dále z jeho děl lze zmínit román *Poslední stupeň důvěrnosti* (1996), zabývající se láskou v křesťanském životě.²⁴

---

¹⁷ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181. ISBN 80-903071-0-8.

¹⁸ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L Praha: Brána, 1995, s. 379. ISBN 80-85946-16-5.

¹⁹ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 181–182. ISBN 80-903071-0-8.

²⁰ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 378–379. ISBN 80-85946-16-5.

²¹ Tamtéž, s. 379.

²² ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 182. ISBN 80-903071-0-8.

²³ UHLÍŘOVÁ, Marie. Ivan Klíma. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L Praha: Brána, 1995, s. 379. ISBN 80-85946-16-5.

²⁴ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 182. ISBN 80-903071-0-8.

1.2 Ladislav Fuks

1.2.1 Život

Spisovatel Ladislav Fuks se narodil v Praze 24. září 1923 a zemřel zde 19. srpna 1994. Pochází z rodiny, kde jeho otec byl policejním úředníkem.²⁵

Roku 1942 odmaturoval na gymnáziu. Následně byl po maturitě totálně nasazen na správě statků v Hodoníně. Mezi léty 1945 a 1949 studoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy filozofii, psychologii, dějiny umění a pedagogiku. Tato studia uzavřel roku 1949 disertační prací *Rozbor a kritika Bergsonovy ideje vývoje a jejích důsledků pro mravní výchovu z hlediska marxistické dialektiky*.²⁶

Na několik let potom získal práci v papírenském průmyslu v Bělé pod Bezdězem a v Praze. Mezi léty 1955–1959 působil jako odborný pracovník Státní památkové správy v Praze. Poté do roku 1963 pracoval v Národní galerii. V pozdějších letech se zabýval pouze literaturou.²⁷

1.2.2 Tvorba

Tohoto autora výrazně ovlivnily silné zážitky z německé okupace, kdy jeho židovští spolužáci z gymnázia byli posíláni do koncentračních táborů. Mělo na něho vliv i tzv. totální nasazení na jižní Moravě, jež se událo na konci války. K jeho hlavním tématům, proto náleží židovská tematika, strach, bezpráví způsobené totalitním režimem a vyřazení jedince ze společnosti.²⁸

Jednou z jeho inspirací mu byl Henri Bergson, se kterým se názorově ztotožňoval: „s jeho pojetím života jako tvoření, kdy v každém okamžiku život vytváří sám ze sebe něco nového, nebyvalého, nepředvídatelného.“²⁹

Rozuměl psychologii, jelikož ji vystudoval, a tak se snažil pečlivě propracovat duševní svět postav a působit na psychiku čtenáře. Pomocí nepředvídatelných zvrátů a často opakovaných motivů vyvolává ve čtenářích stálé napětí.³⁰

Dráhu profesionálního spisovatele odstartovalo v roce 1963 vydání jeho prvního románu *Pan Theodor Mundstock*. Během dalších dvaceti let napsal téměř dvacet prozaických

---

²⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Ladislav Fuks. In: JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 189. ISBN 80-85946-16-5.

²⁶ Tamtéž, s. 189.

²⁷ Tamtéž, s. 189.

²⁸ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 99. ISBN 80-903071-0-8.

²⁹ Tamtéž, s. 99.

³⁰ Tamtéž, s. 100.

děl. Tento spisovatel získal mezinárodní ohlas – v celé Evropě, v USA či v Izraeli bylo přeloženo a vydáno mnoho jeho knih. Také byly některé zfilmovány v České republice i za hranicemi.³¹ K zfilmovaným dílům patří *Spalovač mrtvol* (1968) či *Pasáček z doliny* (1983).³²

Autor časopisecky debutoval roku 1959 v *Květnu*. Následně publikoval ve *Věstníku Židovské obce náboženské*, *Židovské ročence*, *Plameni*, *Hostu do domu*, *Sešitech pro mladou literaturu*, *Literárních novinách*, *Literárních listech*, *Tvorbě*, *Literárním měsíčníku*, *Kmeni* a v dalších.³³ Předtím v roce 1958 vytvořil uměleckohistorickou práci *Zámek Kynžvart – historie a přítomnost*.³⁴

Ladislav Fuks napsal první knihy v období vlny židovské literatury 60. let. Reflektoval proto v tvorbě téma okupace či tragický úděl Židů.³⁵ Mezi díla s tímto tématem se řadí jeho první román *Pan Theodor Mundstock* (1963). Radko Šťastný konstatuje, že velký zájem psychologicko-alegorického románu *Pan Theodor Mundstock*, „*spočíval právě v tom, že tu chápe lidské jednání jako produkt strachu*.“³⁶ Na strachu či židovské tematice také založil spisovatel svá další díla – povídkový soubor *Mí černovlasí bratři* (1964) nebo román *Variace pro temnou strunu* (1966). Vrcholným dílem autorových prvotních próz je novela *Spalovač mrtvol* (1967). Tato novela poukazuje na to, co se stane, když je jedinec ovlivněn a následně sympatizuje s nacistickým totalitním režimem.³⁷

V druhé vývojové tvůrčí etapě 1969–1972 napsal Ladislav Fuks povídkový cyklus *Smrt morčete* (1969), ve kterém lze ještě zaznamenat válečnou a židovskou tematiku. Také v tomto období vytvořil román *Myši Natalie Mooshabrové* (1970), psychologickou detektivku *Příběh kriminálního rady* (1971), humoresku *Nebožtíci na bále* (1972) či vědeckofantastickou novelu *Oslovení ze tmy* (1972).³⁸

V třetí etapě – po roce 1968³⁹ kvůli nátlaku normalizace zakomponoval do svých děl tzv. angažované téma.⁴⁰ Tak si počínal v románu *Návrat z žitného pole* (1974), kde se vyskytuje

---

³¹ Tamtéž, s. 99.

³² VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Ladislav Fuks. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 189. ISBN 80-85946-16-5.

³³ Tamtéž, s. 189.

³⁴ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 99–100. ISBN 80-903071-0-8.

³⁵ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Ladislav Fuks. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 189. ISBN 80-85946-16-5.

³⁶ ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 100. ISBN 80-903071-0-8.

³⁷ Tamtéž, s. 100.

³⁸ Tamtéž, s. 100.

³⁹ Tamtéž, s. 100.

⁴⁰ VLAŠÍNOVÁ, Drahomíra. Ladislav Fuks. In: JANOŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995, s. 190. ISBN 80-85946-16-5.

téma emigrace po únoru 1948. Také v románu ze závěru války na Slovensku *Pasáček z doliny* (1977) a v novele zaměřující se na Julia Fučíka *Křišťálový pantoflíček* (1978).⁴¹

Závěrečná etapa spisovatelovy tvorby obsahuje novelu *Obraz Martina Blaskowitze* (1980), kde se autor věnuje přátelství mezi českým a německým chlapcem odehrávající se v období německé okupace. Dalším dílem, které v tomto období napsal, je román *Vévodkyně a kuchařka* (1983) odehrávající se ve vídeňské šlechtické společnosti.⁴²

Autorovou poslední knihou je memoár *Moje zrcadlo* (1995), jenž sepsal s přítelem redaktorem Jiřím Tušlem. „*V roce 1983, tedy přesně dvacet roků po vydání první knihy vychází jeho román poslední a autor oznamuje, že končí s literární prací. Svě „paměti“, tedy Zrcadlo, dokončuje krátce po svých sedmdesátých narozeninách, v roce 1993.*“⁴³

---

⁴¹ ŠTĀSTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001, s. 100. ISBN 80-903071-0-8.

⁴² Tamtéž, s. 100.

⁴³ TUŠL, Jiří. Intermezzo I & co bylo za zrcadlem. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 121. ISBN 80-7023-210-2.

2 Vymezení a vývoj žánrů

V následujících dvou podkapitolách si definujeme pojmy autobiografie a paměti, jež jsou společně s deníkem jednou ze tří základních žánrových forem memoárové (vzpomínkové) literatury.⁴⁴ Ty se mezi sebou překrývají a mísí.⁴⁵ Stručně si také nastíníme jejich historii. K těmto dvěma žánrům inklinují následně analyzované memoáry *Moje šílené století I, II* a *Moje zrcadlo*.

2.1 Autobiografie

2.1.1 Charakteristika

Slovo autobiografie vychází z řečtiny – autos = sám, bios = život, grafein = psát. Odborný výraz vytvořil v roce 1809 anglický romantický básník a biografista R. Southey.⁴⁶ Pojmem autobiografie bývají mnohdy neterminologicky označovány i jiné žánry odkazující k autorovu životu.⁴⁷

V *Encyklopedii literárních žánrů* je autobiografie stručně definována jako: „*Forma biografické prózy, v níž životopisec je současně hrdinou svého díla.*“⁴⁸ Kniha *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie* však uvádí, že definice tohoto žánru je problematická. Autorka publikace Klára Soukupová odkazuje ke studii *Autobiografický pakt* (1975) Philippa Lejeuna, jehož definice autobiografie je do určité míry vnímána jako kanonická. Tu ve zmíněné studii klasifikuje jako: „*Prozaický příběh skutečné osoby, která rekapituluje svou existenci, pokud klade důraz na svůj osobní život a jeho historický průběh.*“⁴⁹

Pisatel autobiografie čtenářům zprostředkovává své činy a zážitky. Sděluje také svůj individuální tvůrčí a lidský vývoj. Inklinuje k niternosti a vyznavačství svých dřívějších postojů. Autor se (časově a hodnocením) distancuje od popisovaných zážitků a událostí.⁵⁰

---

⁴⁴ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 101.

⁴⁵ Tamtéž, s. 38.

⁴⁶ KUPCOVÁ, Helena. Autobiografie. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 28. ISBN 80-7185-669-X.

⁴⁷ SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021, s. 9. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁴⁸ KUPCOVÁ, Helena. Autobiografie. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 28. ISBN 80-7185-669-X.

⁴⁹ SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021, s. 25. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁵⁰ KUPCOVÁ, Helena. Autobiografie. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 28. ISBN 80-7185-669-X.

Objevují se v autobiografiích i místa, ve kterých autoři referují o událostech, jichž se osobně neúčastnili nebo o dialozích, při nichž nebyli přítomni.⁵¹

Autobiografie se řadí k umělecké literatuře faktu. Má dokumentární charakter, jelikož se jedná o sdělení o reálné osobě. Nejedná se o vypravěčskou mystifikaci.⁵² Údaje a data o minulosti, společnosti i životě autora pro své výzkumy mohou z autobiografie čerpat historici, antropologové či sociologové.⁵³ Ti by měli brát na vědomí, že minulost autorovou pamětí není „uchována tak, jak se „skutečně stala“, ale je soustavně (re)konstruována v aktu vzpomínání.“⁵⁴

Podle knihy *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie* jsou zobrazené vzpomínky v autobiografii vždy subjektivní, jelikož zahrnují události, jež jsou ovlivněny kulturou, žánrovými vzory či momentální životní situací, ve které se autor v dané době nacházel. Soukupová v publikaci upozorňuje, že je nutno si uvědomit existenci několika perspektiv, jimiž lze na zmíněnou minulost pohlížet.⁵⁵

V autobiografii se vyskytují body obratu vlastní existence. Ty se objevují často ve fázi života jako je mládí či na prahu dospělosti. Jsou zapříčiněny „velkými dějinami“, ale hlavně i vnitřní proměnou jedince.⁵⁶

V momentě, kdy pisatel hodnotí minulost, se někdy toto hodnocení vztahuje k posuzování budoucnosti. Autor analyzuje vlastní nitro, nevyhýbá se dát na odiv své slabosti, jistoty a nejistoty, úspěchy i neúspěchy.⁵⁷

Autobiografie má sklon k didaktičnosti. Ta se projevuje tak, že osobní zkušenost původce díla slouží jako zdroj poučení, upozornění před povýšeností a sebestředností, motivace k pokoře či překonání překážek.⁵⁸

---

⁵¹ SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021, s. 23–24. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁵² KUPCOVÁ, Helena. Autobiografie. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 28. ISBN 80-7185-669-X.

⁵³ SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021, s. 15. ISBN 978-80-7671-043-6.

⁵⁴ Tamtéž, s. 17.

⁵⁵ Tamtéž, s. 9.

⁵⁶ KUPCOVÁ, Helena. Autobiografie. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 29. ISBN 80-7185-669-X.

⁵⁷ Tamtéž, s. 29.

⁵⁸ Tamtéž, s. 29.

Podnětem k jejímu sepsání je pro autora vnitřní potřeba zobrazit svůj život a také předání informace o sobě svým současníkům, potomkům a dalším. Autobiografii může vytvořit pisatel na popud svých přátel, spolupracovníků či veřejnosti.⁵⁹

Autobiografie se objevuje ve dvou variantách. První z možností je konfese a druhá apologie.⁶⁰

Autobiografické prvky se vyskytují i v ostatních příbuzných žánrech, mezi které náleží například paměti (memoáry) nebo vzpomínky. V těchto žánrech je život jedince zařazen do širšího kulturního a historického kontextu.⁶¹

2.1.2 Vývoj

V evropské literatuře je zakladatelským dílem tohoto žánru třináct knih *Vyznání* od sv. Augustina Aurelia, která vznikla kolem roku 400.⁶² Za první renesanční autobiografii je pokládán v evropské literatuře *Nový život* (dokončen před rokem 1300) od spisovatele D. Alighieriho. Následně se mezi renesanční autobiografie řadí *Vlastní životopis* (1558–66) B. Celliniho. Autobiografické prvky jsou zastoupeny rovněž v díle *Eseje* (1580) M. de Montaigneho. Dále lze uvést *Příběh mého života* G. Casanovy, *Vyznání* J. J. Rousseaua (1756–70) či *Z mého života. Báseň i pravda* (1811–14) J. W. Goetha.⁶³

V 18. a 19. století publikují autobiografie nikoli jen osobnosti literárního světa, ale například B. Franklin či Ch. Darwin. Z 20. století kupříkladu jmenujme knihu *Život plný bojů* (1960) od pražského německy píšícího spisovatele a přítele Franze Kafky M. Broda. Čistý žánr autobiografie od 19. století ustupuje kvůli žánru deníků, korespondence a především paměti.⁶⁴

V české literatuře se čistý žánr autobiografie vyskytuje spíše výjimečně. Ze starší literatury si připomeňme vlastní životopis císaře Karla IV. *Vita Caroli* (kolem r. 1371). Následně například nedatované torzo J. A. Komenského *Vlastní životopis*. V obrozeneckém období uveřejnil autobiografii J. Jungmann (1845). Autobiografickou tendenci spatřujeme v Macharových memoárech *Konfese literáta* (1901). Dále uveďme posmrtně vydanou autobiografii básníka H. Jelínka *Zahučaly lesy* (1947). V závěru 20. století, v roce 1999, vychází autobiografie herečky V. Chramostové *Vlasta Chramostová*.⁶⁵

---

⁵⁹ Tamtéž, s. 29.

⁶⁰ Tamtéž, s. 29.

⁶¹ Tamtéž, s. 29.

⁶² Tamtéž, s. 29.

⁶³ Tamtéž, s. 30.

⁶⁴ Tamtéž, s. 30.

⁶⁵ Tamtéž, s. 30.

Autobiografické aspekty se v české literatuře 20. století objevují častěji prostřednictvím autobiografického románu – například *Český román* (1946) O. Scheinpflugové.⁶⁶

Autobiografický román byl společně s deníkem a pamětmi oblíbený v 70. a 80. letech 20. století. V této době knihy s autobiografickými rysy tvořili především spisovatelé nacházející se mimo oficiálně publikovanou literaturu, nebo v tzv. šedé zóně. Kupříkladu *Český snář* (1981) L. Vaculíka, *Kde je zakopán pes* (1987) P. Kohouta a trilogie B. Hrabala *Svatby v domě*, *Vita nuova*, *Proluky* (1986–27).⁶⁷

V literatuře přelomu 20. a 21. století se autobiografické tendence vyskytují v díle J. Kratochvila *Medvědí román* (1988), S. Richterové *Slabikář otcovského jazyka* (1991), také v knize Z. Brabcové *Rok perel* (2001) a D. Hodrové *Komedie* (2003).⁶⁸

2.2 Paměti

2.2.1 Charakteristika

Pro paměti jsou synonymem memoáry, které vychází z latinského – memoria = paměť⁶⁹ či z francouzského – mémoire = paměť, památka.⁷⁰ Slovo memoáry bývá někdy užíváno jako označení pro paměti, vzpomínky, deník a autobiografii.⁷¹

Encyklopedie literárních žánrů definuje paměti jako: „Vzpomínkové vyprávění zaměřené především na prostředí a osobnosti, které autor poznal, a na události, jichž byl svědkem.“⁷² *Lexikon literárních pojmů* uvádí obdobnou definici, ke které doplňuje: „Ve středu spisovatelovy pozornosti nemá být sám autor (pak by šlo o autobiografii), ale lidé, kteří autora obklopovali, a události, jichž byl svědkem nebo spoluvůrcem. Tak se obsahem pamětí vedle událostí vlastního života stávají problémy dobové a generační.“⁷³

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 30.

⁶⁷ Tamtéž, s. 31.

⁶⁸ Tamtéž, s. 31.

⁶⁹ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 436. ISBN 80-7185-669-X.

⁷⁰ VŠETIČKA, František. Paměti. In: PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262. ISBN 80-7182-124-1.

⁷¹ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 436. ISBN 80-7185-669-X.

⁷² Tamtéž, s. 436.

⁷³ VŠETIČKA, František. Paměti. In: PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262. ISBN 80-7182-124-1.

Tento žánr se řadí do oblasti literatury faktu/dokumentární literatury.⁷⁴ Inklinuje však také k literatuře umělecké.⁷⁵ Pro dokumentární funkci je možno z paměti použít různá faktografická data, například časové údaje, místní názvy, vlastní jména nebo portréty reálných osob. Poslouží k těmto účelům také citace literárních děl, vlastní tvorby autora paměti, pasáže z korespondence a dialogů.⁷⁶

Autoři si prostřednictvím zakomponované korespondence a deníku vybavují uplynulé události a zprostředkovávají čtenářům minulou dobu či vývoj svého života. Objevují se ale i případy, kdy spisovatelé na základě deníku své paměti koncipují.⁷⁷

V paměti se objevuje subjektivní stanovisko autorského vypravěče. To se projevuje použitím ich-formy, dále úsilím představit sama sebe a snahou k obraně vlastního života.⁷⁸

Paměti – oproti autobiografii, deníku či konfese – se pokouší o objektivitu. Například tím, že „více přihlíží k zorným úhlům zachycených reálných postav, které mohou v dílčích segmentech dočasně převážit.“⁷⁹

Klasicky pojaté paměti tíhnou k ucelenosti – obvykle v přirozeném chronologickém pořadí zobrazují vývoj celého autorova života.⁸⁰ „Drobnější odbočení z chronologické řady nejsou z hlediska základní kompozice podstatné.“⁸¹

V pamětech se objevuje tvůrcův časový odstup od událostí. Ten se tu vyznačuje prolínáním dvou časových perspektiv, kterými jsou: proud vzpomínkových představ se současnými úvahami převážně již vyvrátěho pisatele. V dílech vytvořených v pokročilém věku nebo v případě, kdy se pisatel cítí ohroženě, se navrácí do dětství a mladí, ve kterém pátrá po svém původu a jistotách.⁸²

Kvůli časovému odstupu mezi časem dění a časem zpracování událostí pamětník zkresluje (vědomě či nevědomě) fakta. Jeho výběr a interpretace událostí je ovlivněna

---

⁷⁴ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 436. ISBN 80-7185-669-X.

⁷⁵ VŠETIČKA, František. Paměti. In: PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262. ISBN 80-7182-124-1.

⁷⁶ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 436. ISBN 80-7185-669-X.

⁷⁷ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 109–112.

⁷⁸ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 436. ISBN 80-7185-669-X.

⁷⁹ Tamtéž, s. 436.

⁸⁰ Tamtéž, s. 437.

⁸¹ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 77.

⁸² KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 437. ISBN 80-7185-669-X.

rozdílnými životními zkušenostmi a názory v době, kdy se události odehrály, a v době, kdy paměti sepisuje.⁸³

Knih *K specifičnosti memoárové literatury* uvádí, že podstatná je také ještě třetí časová rovina – čas, ve kterém jsou paměti vnímány čtenářem. Z těchto tří časových rovin se jako jediná neustále mění.⁸⁴ Memoáry jsou totiž vzhledem ke čtenářově současnosti různě chápány kvůli měnící se společenské, politické a literární situaci.⁸⁵

Autory pamětí jsou převážně známé osobnosti uměleckého, kulturního, vědeckého a politického prostředí. Někdy je také napíší jedinci spadající do oblasti insitní literatury – jako příklad uveďme *Paměti mého podomování* dobrušského A. Beera či *Paměti babičky Kavalírové*.⁸⁶

Podle postojů k realitě se paměti dělí na: autentické a fiktivní. Dále mohou být rozlišovány podle pojetí: paměti monografické, panoramatické, zbeletrizované a mozaikovitě. Mozaikovitě paměti jsou obvykle označovány jako vzpomínky. Od pamětí je lze odlišit fragmentarností či obsahovou marginálností, ale slučuje je společná motivace. Těžko se však od sebe odlišují.⁸⁷ Také se paměti štěpí podle Jana Trzynaďlowského ještě na: paměti-historie, paměti albumového typu a paměti kombinované.⁸⁸

2.2.2 Vývoj

Paměti se vyskytovaly již v antice – Caesarovy *Zápisky o válce galské* (51 př. n. l.).⁸⁹ K typickým dílům evropského rokoka se řadí paměti G. Casanovy *Příběh mého života* (po r. 1790). První vrcholná díla tohoto žánru se objevují v období romantismu – Chateaubriandovy *Paměti ze záhrobí* (1848–50), od V. Huga *Co jsem viděl* (1887). Další tradice žánru je plynulá, obsáhlá a autoři v ní odhalují „*pro zobrazené postavy i celospolečensky někdy až nepříjemně autentická a osobní sdělení*.“⁹⁰ Mezi takto napsané knihy spadá kupříkladu *Život na Mississippu* (1883) M. Twaina a *Pražský kruh* (1966) M. Broda. Tendence zobrazovat přitažlivé části autorova života, mezi něž se řadí například „zlatá léta dvacátá“

---

⁸³ VÁLEK, Vlastimil. *K specifičnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 90.

⁸⁴ Tamtéž, s. 91.

⁸⁵ Tamtéž, s. 95.

⁸⁶ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 437. ISBN 80-7185-669-X.

⁸⁷ Tamtéž, s. 437.

⁸⁸ VÁLEK, Vlastimil. *K specifičnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 35–36.

⁸⁹ KUPCOVÁ, Helena. Paměti. In: MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004, s. 437. ISBN 80-7185-669-X.

⁹⁰ Tamtéž, s. 438.

v Hemingwayově *Pohyblivém svátku*, se objevuje v éře literární avantgardě, jež vedla až ke sklonům původcům děl k fragmentárnosti.⁹¹

Hovoříme-li o oblasti fiktivních pamětí nacházejících se ve světové literatuře, lze uvést jako ukázkou poslední svazek *Pamětí a dobrodružství urozeného muže* (1731) od A. F. Prévosta, ve kterém se vyskytují *Příběhy rytíře des Grieux a Manon Lescaut*.⁹²

Zakladatelem tohoto žánru u nás je Mikuláš Dačický z Heslova, jenž napsal titul *Paměti*. Paměti dokončil v závěru svého života mezi léty 1620–26. Zobrazují více než století, autor při zpracování vycházel ze zápisků vlastních i předků, dále také z dalších dokumentů jako jsou úřední listiny či dobové noviny. Pisatel vlastní život odsouvá do pozadí a líčí hlavně dění v Kutné Hoře, ale také v celé zemi a v zahraničí. Z písmácko-insitní oblasti lze jako příklad uvést raně obrozenecké *Paměti* z let 1770–1816 od F. J. Vaváka.⁹³

V starších českých pamětech autoři usilují o nalezení svých vlasteneckých, obvykle venkovských, kořenů. Mezi paměti tohoto typu se řadí *Z mých pamětí* (1911) A. Jiráska nebo *Z mého mládí* (1921) E. Krásnohorské. Autory, kteří se zaměřují na 90. léta 19. století shledáváme J. Karáska, F. V. Krejčího, J. S. Machara nebo J. Kvapila. Také mezi staršími českými pamětmi najdeme takové pisatele, u kterých se pozornost soustřeďuje na politický, kulturní i společenský život nebo jsou v nich představeni významní přátelé a známí autora – například pětidílné paměti S. Hellera *Z minulé doby našeho života národního* (1916–23) pojednávající o redakci Národních listů či *Vodňanské vzpomínky* (1904) od F. Heritese, v nichž je porozprávěno o „vodňanském trojlístku“. Ojediněle se vyskytují panoramaticky založené obšírné paměti – Fryčovy *Paměti* (1886–87) či Holečkovo *Pero* nesoucí podtitul *Román-paměti* (1922–25).⁹⁴ Objevují se také paměti, jež jsou ztvárněny do jednotlivých „obrazů“ – K. Světlá: *Několik archů z rodinné kroniky* (1862) nebo jsou situovány do větších celků – již výše zmíněné *Pero*. V meziválečném období vytvořil paměti kupříkladu skladatel J. B. Foerster, jenž napsal dílo *Poutník* (1929).⁹⁵

Totalitní režimy žánru paměti nepřály. Byly vydávány politicky neutrální vzpomínky z dětství – J. Lada: *Z mého života* (1942). Paměti začaly být znovu více publikovány v liberálnější situaci koncem 50. a především v 60. letech 20. století, kdy čtenáři měli zájem

---

⁹¹ Tamtéž, s. 438.

⁹² Tamtéž, s. 438.

⁹³ Tamtéž, s. 438.

⁹⁴ Tamtéž, s. 438–439.

⁹⁵ Tamtéž, s. 439.

o svědectví pamětníků. Například byly uveřejněny v tomto období paměti *Z mého života* (1958) V. Nezvala nebo *Byli a bylo* (1963) F. Langer. ⁹⁶

Období normalizace, jež následovalo, nebylo pro tento žánr opět příznivé. I přesto však lze jmenovat vydaný lyrizovaný proud vzpomínek *Všecky krásy světa* (1982) od J. Seiferta či dále od J. Pilaře *Sluneční hodiny* (1989). ⁹⁷

Největší rozkvět žánr zaznamenal v 90. letech minulého století, kdy se objevuje fenomén návratů a přehodnocování. V tomto období jsou oficiálně publikovány třídílné *Paměti* (1992–96) literárního historika V. Černého. Vydávána jsou také memoárová díla utlačovaných osobností před rokem 1989 – jsou jimi: Z. Urbánek: *Ztracená země*, J. Hauková: *Záblesky života* či M. Jungmann: *Literárky – můj osud*. Rovněž jsou zveřejňovány paměti autorů z oficiálního proudu – J. Čejka: *Aparát. Soumrak polobohů*, L. Fuks: *Moje zrcadlo*, J. Jelen: *Jeden z prokletých* a další. ⁹⁸

Objevují se paměti i osobností z jiných sfér, především humanitních věd. Jmenujme například knihu *Historik v měnícím se světě* (2001) J. Polišenského. Oblibu mezi čtenáři také získaly paměti slavných osobností z oblasti populární kultury, obzvláště memoáry herců – například autobiografie, jež má blízko k pamětím *Vlasta Chramostová* (1999). Tyto memoáry byly často psané s pomocí žurnalisty. ⁹⁹

---

⁹⁶ Tamtéž, s. 439.

⁹⁷ Tamtéž, s. 439.

⁹⁸ Tamtéž, s. 439.

⁹⁹ Tamtéž, s. 439.

3 Analýza jednotlivých děl

V této kapitole se zaměříme na rozbor jednotlivých děl z hlediska sdílené generační zkušenosti autorů, dále z pohledu využití narativních prvků. Tento rozbor děl bude proveden z prvních vydání knih. Analýza bude sloužit k následné komparaci.

3.1 Ivan Klíma: *Moje šílené století I, II*

Paměti Ivana Klímy *Moje šílené století* byly vydány jako dva svazky nakladatelstvím Academia. První svazek roku 2009 a druhý o rok později.¹⁰⁰ Vznikaly mezi lety 2005¹⁰¹–2010¹⁰².

Ve stejném nakladatelství v roce 2021 vycházejí souborně v jednom svazku. Toto druhé vydání je doplněno o text spisovatelova syna Michala Klímy, který sumarizuje posledních třicet let prožitých již ve svobodě. Také je v tomto vydání přidána řada barevných fotografií.¹⁰³

První svazek získal druhé místo v anketě *Knihy roku Lidových novin 2009*.¹⁰⁴ Dále byl oceněn roku 2010 *Magnesií Literou* a v roce 2011 *Cenou Egona Erwina Kische*.¹⁰⁵

V názvu knihy autor reflektuje chaos a šílenství, který mu způsobil život ve dvou totalitních režimech – v nacismu a komunismu.

3.1.1 Generační zkušenosti

Ivan Klíma se v obou dílech pamětí hojně vyjadřuje k historickým událostem, jež se v době, v níž žil odehrávaly. Své vzpomínání zasazuje do kontextu historicko-společenské situace. V prvním díle autor mapuje události od dětství prožitého před druhou světovou válkou do roku 1967, ve druhém díle od roku 1967 do roku 1989. V této podkapitole si podstatné spisovatelovy generační zkušenosti postupně detailněji přiblížíme.

V prvním díle memoáru *Moje šílené století* se dozvídáme, že autor prožil dětství v období předválečném, kdy vzpomíná na mobilizaci: „*Nebylo mi ani sedm let, když vypukla*

---

¹⁰⁰ STEHLÍKOVÁ, Olga. Jako troud. In: *iLiteratura.cz* [online]. [cit. 2022-26-01].

URL: <<https://www.iliteratura.cz/Clanek/27385/klima-ivan-moje-silene-stoleti-i-a-ii>>.

¹⁰¹ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 517. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹⁰² KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2010, sv. 2, s. 362. ISBN 978-80-200-1854-0.

¹⁰³ *Moje šílené století souborné dílo*. In: *Academia knihkupectví* [online]. [cit. 2022-26-01].

URL: <<https://www.academia.cz/moje-silene-stoleti-souborne-dilo--klima-ivan--academia--2021>>.

¹⁰⁴ STEHLÍKOVÁ, Olga. Jako troud. In: *iLiteratura.cz* [online]. [cit. 2022-26-01].

URL: <<https://www.iliteratura.cz/Clanek/27385/klima-ivan-moje-silene-stoleti-i-a-ii>>.

¹⁰⁵ *Moje šílené století*. In: *Databazeknih.cz* [online]. [cit. 2022-26-01].

URL: <<https://www.databazeknih.cz/zajimavosti-knihy/moje-silene-stoleti-16131>>.

mobilizace, nechápal jsem souvislosti, ale stál jsem spolu se sousedkami u zahradní branky a koukal, jak kolem nás přejíždějí kolony aut a tanků. ¹⁰⁶

Následně se autorovo dětství odehrávalo v období druhé světové války, kdy kvůli svému židovskému původu musel dodržovat protižidovská opatření, která znamenala mnoho omezení: *„Pak mi protektorátní úřady zakázaly chodit do školy, do kina i do parku a o málo později mi nařídily nosit hvězdu, [...]. [...] vymýšleli stále nové zákazy, které nám měly znepříjemňovat život až k nesnesení: už jsem nesměl večer na ulici, nesměl jsem ani jet vlakem, [...].* ¹⁰⁷

Dále Ivan Klíma hojně vypráví o pobytu v koncentračním táboře Terezín, v němž kvůli židovskému původu pobýval od prosince 1941 tři a půl roku. Dozvídáme se, v jakých podmínkách v terezínském ghettu musel žít, aktivitách, jež zde vykonával či stravě.

V koncentračním táboře zažil moment, kdy nastal konec druhé světové války a osvobození Terezína Rudou armádou, jež v něm zanechalo silný zážitek: *„Dodnes, ještě po více než šedesáti letech, si vzpomínám na podrobnosti toho dne, kdy jsem stál za povaleným plotem, který se mi až do předešlého dne zdál nepřekročitelný jinak než cestou, která by nejspíš byla mou poslední, a díval se u vytržení, jak kolem přejíždějí nekonečné kolony Rudé armády, unavení koně, unavení vojáci, špinavé tanky, auta a děla.* ¹⁰⁸

Po válce a návratu z Terezína vzpomíná na studijní léta a historické události, které se během nich staly. Když studoval na gymnáziu, jednou z přelomových událostí 20. století byl komunistický státní převrat v Československu v únoru 1948, na který spisovatel vzpomíná takto: *„Pak už se událo to, co mělo naší zemi už navždy zajistit komunistickou budoucnost. Vše proběhlo tak rychle a nekrvavě, až jsem ve své prostomyslnosti podlehl zdání, že se to pouze naplnila vůle většiny. Dokonce jsem požádal tatínka, jestli bych si mohl půjčit jeho komunistický odznak.* ¹⁰⁹

Několik týdnů po vykonání maturitní zkoušky v roce 1951 se stal členem KSČ. K níž měl v té době sympatie, což dokazuje výše uvedená citace z prvního dílu *Mého šíleného století*, kdy si chtěl autor na počest únorového převratu 1948 od svého otce půjčit komunistický odznak.

Vyjadřuje se také v souvislosti se svými studijními léty k tomu, jak tehdejší politická situace ovlivňovala školský systém – do škol se dosazovaly učitelé, kteří se hlásili ke komunismu a předměty byly ovlivněny marxistickou ideologií: *„Ve skutečnosti*

---

¹⁰⁶ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 15. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 19.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 46.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 123.

se marxisticko-leninská „výchova“ nesoustřeďovala jen na členy strany, ale na celou společnost, po dobu několika generací se stala základem všeho vzdělávání v komunistické říši, a to od předškolního věku mládeže až po doktorandy, kteří nemohli získat doktorský titul, pokud nesložili zkoušky z marxistické doktríny.“¹¹⁰

Vzpomíná na brigády socialistické práce, které za studijních let absolvoval. Vykonával na nich různé zemědělské práce.

Po vystudování vysoké školy v roce 1956 absolvoval dvouměsíční vojenské cvičení, jímž zakončil povinnou vojensku službu v Domažlicích. Líčí v knize zážitky z tohoto vojenského cvičení.

Popisuje zkušenosti s cenzurou, jež byla v té době zavedena: *„Tehdy jsem ještě nepochopil, že politickou spolehlivost tak důležité instituce, jako je nakladatelství původní beletrie, musí střežit nejen ředitel, ale ještě státní bezpečnost, která má všude rozmístěny lidi, jimž důvěřuje.*“¹¹¹

Autor se účastnil sjezdů Svazu spisovatelů, a dokonce byl zvolen do Ústředního výboru Svazu československých spisovatelů.

První díl pamětí je završen rokem 1967, ve kterém se uskutečnil sjezd Svazu československých spisovatelů a po němž byl Ivan Klíma vyloučen z Komunistické strany Československa.

Ve druhém díle *Mého šíleného století* vyprávění navazuje na závěrečnou situaci z prvního dílu. Následně spisovatel popisuje uvolněné poměry v období tzv. pražského jara a sděluje, že jeho vyloučení z KSČ bylo zrušeno.

Mezi zásadní historické momenty ve spisovatelově životě náleží to, že v létě roku 1968 vycestoval do Anglie, kde se následně dozvěděl, že sovětská vojska vpadla do Československa.

V roce 1969 v USA působil jako profesor na Michiganské univerzitě. Vypráví, že za dva dny po jeho příjezdu se uzavírají hranice Československa. Pro emigraci se ale nerozhodl a vrátil se tedy roku 1970 zpět do vlasti.

Z memoáru se dozvídáme, že byl pisatel opět vyloučen z komunistické strany a po návratu z USA byl zařazen mezi zakázané autory. Jeho díla nemohla být v Československu z politických důvodů vydávána. Nebylo mu umožněno působení v oficiálních spisovatelských

---

¹¹⁰ Tamtéž, s. 356.

¹¹¹ Tamtéž, s. 378.

organizacích. Začal proto publikovat v samizdatových a exilových nakladatelstvích. Vypráví o svých aktivitách v literárním disentu, mezi něž se řadí to, že se rozhodl pořádat tajně ve svém bytě schůzky se zakázanými spisovateli, při nichž si navzájem četli svá díla.

Jelikož byl Ivan Klíma během 70. a 80. let 20. století zakázaným autorem, tudíž mu nebylo umožněno působit jako spisovatel a musel vykazovat legální příjem, pracoval proto krátkodobě v několika různých nekvalifikovaných zaměstnáních. Popisuje své zkušenosti s prací sanitáře, metaře, posílkáře či zeměměřičského pomocníka.

Vyjadřuje se dále k událostem v souvislosti s *Chartou 77*, na jejíž tvorbě se podílel, ale nepodepsal ji.

Autor následně vzpomíná, že během roku 1989 mohl opět publikovat v oficiálních nakladatelstvích. Poté se koncem 80. let snažil obnovit činnost českého centra PEN klubu, poté byl pozván na jeviště Nové scény Národního divadla, kde měl následně proslov.

Mezi své poslední vzpomínky Ivan Klíma zařadil demonstraci na Václavském náměstí v Praze a následné zvolení Václava Havla prezidentem republiky.

3.1.2 Narativní prostředky

Na jednotlivé narativní aspekty se zaměříme v následujících podkapitolách. Klíčovou publikací pro naratologickou analýzu děl byla kniha *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*, jelikož obsahuje komplexní pohled na základní naratologické kategorie a zaměřuje se na jejich použitelnost pro analýzu narativního textu.¹¹²

3.1.2.1 Událost

Středem našeho zájmu v této podkapitole je událost, jež je nejmenší stavební jednotkou příběhu.¹¹³ Nejprve se zaměříme na tři události, jež by měl podle Gerarda Prince příběh obsahovat, jsou jimi začátek, prostředek a konec.¹¹⁴

Oba svazky budeme zkoumat odděleně, podobně jako v podkapitole *Generační zkušenosti*. Tato podkapitola se bude ve většině shodovat s částmi, kde jsme si představili autorův život a generační zkušenosti, proto zrekapitulujeme události v obou svazcích krátce.

Na začátku prvního dílu *Moje šílené století* se sice objevuje předmluva, ale jak uvádí Tomáš Kubíček v publikaci *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*, tuto část nelze zařadit

---

¹¹² KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jirí a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 11. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹¹³ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 36.

jednoznačně k příběhu samotnému, proto ji za začátek příběhu nepovažujeme.¹¹⁵ Tímto se budeme řídit i při analyzování dalšího memoáru, kterým je *Moje zrcadlo*.

Začátkem příběhu prvního dílu knihy je dětství autora a vzpomínání na své blízké. Za prostředek díla považujeme vzpomínky na nadcházející období, události, životní situace, jež se mu v průběhu života udály – období druhé světové války, ve kterém strávil tři a půl roku v terezínském ghettu, studijní léta nebo pracovní kariéra a mnohé další. Kniha je zakončena sjezdem Svazu československých spisovatelů v roce 1967, po kterém byl Ivan Klíma propuštěn z *Literárních novin* a vyloučen z KSČ.

Moje šílené století II chronologicky navazuje na první díl – začíná situací po vyloučení spisovatele z *Literárních novin* a komunistické strany. Dále pokračuje autorovými dalšími životními osudy, mezi které řadíme pobyt v Anglii, kde se dozvídá o sovětské okupaci Československa. Pak také popisuje život v USA, kde na Michiganské univerzitě zastával místo hostujícího profesora. Poté návrat do vlasti, kde nesměl vykonávat jakoukoliv kvalifikovanou práci a bylo mu zakázáno publikovat. Druhý díl paměti je završen společenskopolitickou situací po listopadu 1989 a následným zvolením Václava Havla prezidentem republiky.

Hovoříme-li o subjektivizaci historických událostí, můžeme konstatovat, že se pisatel snažil o objektivnost – o tom nás informuje v předmluvě: „*Také jsem v mnoha případech nechtěl být osobní a ve svém vzpomínání i v úvahách jsem se soustředil spíše na okolnosti, které v onom šíleném století člověka někdy zaváděly, jindy ho nutily k osudovým rozhodnutím.*“¹¹⁶ Nezaujatý pohled na minulost autor mnohdy používá v oddělených esejích, v nichž téměř neuvádí vlastní životní vývoj. Ve vzpomínkových částech je více zastoupena subjektivizace historických událostí než objektivní pohled. To je patrné kupříkladu z této citace, kdy má situace kvůli použití negativně zabarveného přídavného jména subjektivní ráz: „*O hanebném vzniku Svazu jsem sotva zaslechl; [...].*“¹¹⁷

3.1.2.2 Postavy

V této podkapitole se zaměříme na zkoumání literárních postav. Postav v *Mém šíleném století I, II* je velké množství, proto jsou vybrány na základě četnosti výskytu v příběhu. Budeme analyzovat pouze postavu hlavní a některé vedlejší postavy, jež nám umožní podrobit je následně komparaci s dalším memoárem.

---

¹¹⁵ Tamtéž, s. 95.

¹¹⁶ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 8. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 426.

Hlavní postavou je spisovatel Ivan Klíma, který je zároveň vypravěčem příběhu. Je tzv. homodiegetickým vypravěčem, proto jsou ostatní postavy hodnoceny z jeho úhlu pohledu a lze zaznamenat jeho vztah k ostatním postavám fikčního světa.¹¹⁸ Dochází z tohoto důvodu k subjektivizaci postav. Tento jev vyjadřuje následující citace, kde protagonista příběhu hodnotí postavu pomocí přirovnání: „*Paní domácí osaměla, byla jako stará konzerva odhozená v lese, rychle ji začal rozežírat rez. [...] Byla čím dál, tím víc zanedbaná, začala se podobat čarodějnici, [...].*“¹¹⁹

Z textu není možno dozvědět se informace o vzhledu hlavního hrdiny. Můžeme ale nahlédnout do jeho nitra – pozorovat vnitřní rozpoložení a motivace. Zjišťujeme jeho záliby, například zájem o četbu. Na počátku vyprávění jsme informováni o sociálním zařazení protagonisty – sděluje totiž informace o rodinných příslušnících a popisuje prostředí, ve kterém vyrůstal a následně žil. Sám o sobě explicitně uvádí: „*[...], pocházím z rodiny úřednické, [...].*“¹²⁰

Ivan Klíma je tzv. dynamickou postavou, jelikož v průběhu vyprávění podléhá vývoji.¹²¹ Od začátku vyprávění je v knize zaznamenán vývoj myšlení autora nejprve jako dítěte, které je naivní a není tedy schopno plně porozumět všem informacím, přes nezralé mládí až po zmoudření dospělého jedince. Toto se projevuje u hrdiny postupnou změnou názoru na komunistický režim.

Rozvoj postavy sledujeme také v situacích, kdy sám autor explicitně přiznává nejistoty a neznalost v nezralém věku: „*Nic jsem nevěděl o jiných zlech, jiném vraždění, znal jsem život jen z jediné stránky a mylně jsem se domníval, že je na ní napsáno vše, co člověka opravňuje k dalekosáhlým soudům. V nezralém věku má člověk obzvláštní sklon k jednostranným soudům, a pokud jeho názor spoluutváří válka, revoluce či jakékoliv jiné barbarství, takový sklon se ještě posiluje.*“¹²²

Ivan Klíma vůči svému jednání a smýšlení v minulosti udržuje odstup, který se projevuje v průběhu příběhu ospravedlněním svého vnímání v mladém věku, jež je patrné ve výše uvedené citaci.

---

¹¹⁸ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 73. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹¹⁹ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2010, sv. 2, s. 213. ISBN 978-80-200-1854-0.

¹²⁰ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 194. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹²¹ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 67. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹²² KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 71. ISBN 978-80-200-1697-3.

Mezi vedlejší postavy řadíme otce hlavní postavy Viléma Klímu. Měl totiž na Ivana Klímu zásadní vliv v dětství, co se týče výše zmíněného názoru na komunismus. Vilém Klíma nejprve s tímto režimem sympatizoval, ale poté, co byl obviněn a uvězněn z politických důvodů, se mu komunistický režim přičil. Velký vliv na Viléma Klímu měl tzv. pochod smrti, který přežil a několikrát je o něm ve vyprávění zmínka či citace z deníku. Ivan Klíma také o svém otci uvádí, že se domnívá, že jeho rodina i přes židovský původ přežila, jelikož se podílel na budování osvětimského koncentračního tábora. U této postavy vypravěč popisuje její zaměstnání, vzhled i vlastnosti.

Další vedlejší postavou je manželka hlavního hrdiny Helena Klímová, s níž má dvě děti. Z textu se lze dozvědět informace o jejich společném seznámení a následném soužití. Vypravěč neopomíjí zmínit profesi, popsat vlastnosti a vzezření této postavy.

Do vedlejších postav řadíme také spisovatelovy další rodinné příslušníky, přátele, spolužáky či kolegy z práce. Rodinní příslušníci jsou nejvíce popsáni z počátku příběhu, ostatní postavy až v momentě v průběhu příběhu, kdy do něho vstupují. U postav jsou ve většině případech charakterizovány podrobněji jejich vlastnosti než zevnějšek. Vzhled je popsán stručně a autor u něho nezachází do detailů.

Hovoříme-li o vlastních jménech postav, objevují se v textu místy jednoslovné či víceslovné přezdívky, které odkazují k vlastnostem či vzezření. V knize jsou ve většině případech vlastní jména, která označují reálně žijící postavy, jelikož tento narativní svět reflektuje reálný svět. Objevují se tu i jména postav, která odkazují k postavám z jiného narativního světa – nejčastěji tomu tak je, když spisovatel informuje o vzniku svých děl.

Co se týče narativní promluvy¹²³, vyskytuje se tu jak přímá řeč, polopřímá řeč, tak i nepřímá řeč. Přímá řeč se objevuje, když spolu postavy komunikují. Pomocí přímé řeči jsou nám zprostředkovány názory postav. Ze stylu mluvy postav v *Mém šíleném století I, II* se dozvídáme o společenském zařazení či individuálních charakteristikách jedinců. Autor popisuje při promluvě postav jejich hlas či výraz tváře. Polopřímá řeč je v textu v podobě vnitřních monologů hlavního hrdiny Ivana Klímy – můžeme nahlédnout do jeho myšlení. Nezprostředkovává nám ale duševní svět ostatních postav, jelikož mu není přístupný. Pouze místy odhaduje, co by si ostatní postavy mohly myslet. Nepřímou řeč používá pro vytváření fikčního světa. Zpravuje nás pomocí ní o časoprostoru i o postavách v příběhu.

---

¹²³ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jirí a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 140. ISBN 978-80-7272-592-2.

Shledáváme, že se ve vyprávění nachází jak přímá charakterizace postav (telling), ale i nepřímá charakterizace (showing).¹²⁴ Přímá charakterizace je tu zastoupena, jelikož o postavách vypravěč explicitně sděluje informace. K tomu nejčastěji používá adjektiva. Do nepřímé charakterizace náleží některé aspekty, na které jsme již poukázali – jednání, vzhled, promluva či vlastní jména.¹²⁵

3.1.2.3 Prostor

Prostor je v knize popisován z perspektivy hlavního hrdiny Ivana Klímy. Kvůli tomu vlastnost či nějaký rys objektu prostoru reflektuje jeho vnitřní rozpoložení. Místy tedy dochází k subjektivizaci prostoru a k hodnocení hlavní postavou. Tato subjektivizační technika výstavby prostoru¹²⁶ je v obou svazcích *Mého šíleného století* zakomponována použitím adjektiv či metafor. Toto tvrzení dokazuje následující citace, v které autor popisuje ubytování v Terezíně: „[...] , *toužili jsme být nazpátek ve svých smradlavých zablešených dírách, protože i tak to byly naše domovy.*“¹²⁷ Tato pasáž nám potvrzuje, že se vypravěč zaměřuje také na popisy vůní prostoru.

V prvním díle *Mého šíleného století* je ze začátku příběhu popsán prostor, kde Ivan Klíma vyrůstal – byty v Praze, do kterých se s rodiči stěhovali a přírodu, která je obklopovala. V průběhu vyprávění autor charakterizuje ostatní místa, kde žil. Dále mezi popisované z jeho dětství lze zařadit například terezínské ghetto. Líčí také prostředí z pracovních cest, o nichž psal reportáže – například Slovensko, Polsko, Bulharsko či Anglii.

Druhý díl hojně zahrnuje popisy míst ze zahraničí – z Anglie či USA. Z těchto zemí jsou popsány pamětihodnosti, které spisovatel spatřil či ubytování.

3.1.2.4 Čas

V této části bakalářské práce se zaměříme na časovou výstavbu literárního díla. Budeme analyzovat nejen čas probíhající ve fikčním světě – čas příběhu, ale i čas, ve kterém nám je příběh prezentován, tedy čas vyprávění (čas diskurzu).¹²⁸

Jak jsem již zmínila, v prvním díle časové rozmezí příběhu začíná od dětství Ivana Klímy. Autor nespecifikuje přesný časový údaj, kterým své vyprávění začíná. Do děje čtenáře

---

¹²⁴ Tamtéž, s. 68.

¹²⁵ Tamtéž, s. 68–70.

¹²⁶ Tamtéž, s. 82.

¹²⁷ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 31. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹²⁸ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jirí a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 104. ISBN 978-80-7272-592-2.

uvádí první vzpomínkou v dětství. První díl se odehrává do roku 1967. Druhý díl od roku 1967 do roku 1989.

Události, které se v těchto letech staly, jsou uspořádány v obou knihách chronologicky. Toto chronologické uspořádání je místy přerušeno krátkými pasážemi s tzv. analepsí a prolepsí.¹²⁹ Analepse se hojně v příběhu objevuje jako vzpomínky hlavní postavy – děje se tomu tak v případech, kdy určitý aspekt z vypravěčovy přítomnosti mu asociuje minulost: „[...] vhrnuli se do bytu, bylo jich pět a připomněli mi dávný zážitek z prvního dne okupace, kdy takhle vtrhli do bytu gestapáci pátrající po mých strýcích.“¹³⁰ Předzvěst budoucnosti často do vyprávění zařazuje v podobě vsuvek. Ty se objevují v textu jako samostatné věty vložené do závorek: „(Tehdy jsem ještě netušil, že v budoucnu budu [...].)“¹³¹

Co se týče narativní přítomnosti příběhu¹³², ta je v obou dílech pamětí vyjádřena gramatickým časem minulým, jelikož *Moje šílené století I, II* spadají do oblasti memoárové literatury, mezi jejíž znaky patří to, že v ní jsou děje reprezentovány jako již skončené, uskutečněné v minulosti. Děj je v nich podán v podobě retrospektivního vyprávění s chronologicky uspořádanými událostmi.¹³³

Tento retrospektivní narativ je proložen oddělenými esejistickými pasážemi, v nichž rozvíjí témata ve vzpomínkových částech nastolená. V esejistických částech autor vyjadřuje své současné názory na historické události z doby psaní knihy, tedy z let 2005¹³⁴–2010¹³⁵.

Časové údaje tu jsou buď přesně vymezeny – konkrétní den, měsíc a rok: „*Dvacátého února roku 1968 [...]*“¹³⁶, nebo není přesně definovaný časový údaj a je pouze určen měsíc a rok: „*Někdy zjara roku 1942 [...]*“¹³⁷

Hovoříme-li o rozsahu trvání v publikacích, můžeme v případě těchto zkoumaných narativních textů postřehnout, že je v nich zastoupeno jak tempo vyprávění zrychlené, tak tempo zpomalené.¹³⁸ Zvýšené tempo vyprávěného času postřehneme častěji v druhém díle ve srovnání s prvním dílem. To je zapříčiněno tím, že první svazek obsahoval méně přesných

---

¹²⁹ Tamtéž, s. 109.

¹³⁰ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 185. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹³¹ Tamtéž, s. 323.

¹³² KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 106. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹³³ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 98.

¹³⁴ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 517. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹³⁵ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2010, sv. 2, s. 362. ISBN 978-80-200-1854-0.

¹³⁶ Tamtéž, s. 15.

¹³⁷ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 24. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹³⁸ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 115–116. ISBN 978-80-7272-592-2.

konkrétních časových určení, což evokuje rovnoměrné plynutí času vyprávění. Na rozdíl od začátku druhého dílu, jenž zahrnuje více přesně časově vymezených údajů vytvářejících zdání rychlého spádu událostí.

3.1.2.5 Vypravěč

U analýzy naratologické kategorie vypravěče se nejprve zaměříme na míru jeho neskrytosti či skrytosti v textu. Jelikož se z obou dílů dozvídáme o vypravěči velmi mnoho informací, lze ho klasifikovat jako vypravěče odkrytého.¹³⁹ Vypravěč totiž detailně vypráví své životní osudy – přes dětství až po střední věk. Zpravuje nás o své rodině, přátelích nebo láskách. Nechává nám také nahlédnout do své mysli – odhaluje obavy či touhy.

Co se týče účasti vypravěče v příběhu v *Mém šíleném století I, II*, lze ho označit za tzv. homodiegetického vypravěče, protože je sám jako postava v něm přítomen.¹⁴⁰ Zároveň je hlavní postavou, tedy termínem podle Gérarda Genetta autodiegetickým vypravěčem.¹⁴¹ Hlavní hrdinou je spisovatel Ivan Klíma. Toto tvrzení je uvedeno již výše v podkapitole *Postavy*.

Vypravěč zdůrazňuje svoji pozdější změnu postojů, odstup od minulosti a distancuje se od svého mladšího „já“. Označujeme tento způsob vyprávění pojmem podle Dorrit Cohnové jako disonantní vyprávění.¹⁴² To se projevuje například v situaci, kdy autor přiznává, že byl nejprve členem komunistické strany, a poté ji shledal jako špatnou. Což dokazuje následující citace z předmluvy prvního dílu: „*Komunistickou stranu anebo přesněji komunistické hnutí už dlouhou dobu považuji za zločinné spiknutí proti demokracii. A člověku není příjemné připomínat si, že byl, byť poměrně krátkou dobu, členem této strany.*“¹⁴³ Pokud se zaměříme na mezilidské vztahy, tam také připouští, že se dopustil chyb – například vztahy s milenkami. Můžeme také zaregistrovat případ, kdy se vymezuje vůči svému mladšímu „já“, které se vyznačuje nezkušeností a naivitou: „*[...] byl jsem ještě příliš mladý na to, abych si uvědomil marnost každé ješitnosti.*“¹⁴⁴

Líčení příběhu hlavní postavou Ivanem Klímou inklinuje k nespolehlivému vyprávění.¹⁴⁵ Místa má totiž omezené kognitivní schopnosti – výpadky paměti. Na to sám

---

¹³⁹ Tamtéž, s. 125.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 127.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 129.

¹⁴² Tamtéž, s. 132.

¹⁴³ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 7. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹⁴⁴ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2010, sv. 2, s. 209. ISBN 978-80-200-1854-0.

¹⁴⁵ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jirí a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 136. ISBN 978-80-7272-592-2.

upozorňuje už v předmluvě. Toto tvrzení dokazuje tato citace: „[...] mám od dětství mizernou paměť, zvláště pokud se jedná o doslovné znění rozhovorů anebo podrobnosti, [...]“¹⁴⁶ V průběhu příběhu spisovatel připomíná, že si nevzpomíná na detaily: „[...] podrobnosti se mi vytratily.“¹⁴⁷ Například zapomněl jména, tváře osob a další.

V hojném počtu pasáží dochází k výrazné subjektivizaci, expresivitě či citové zaangažovanosti vypravěče, což se řadí také mezi jedny ze znaků nespolehlivého vypravěče. Proč dále lze usuzovat, že se jedná o nespolehlivé vyprávění, ukazuje autorova silná předpojatost.¹⁴⁸ Ta se projevuje nejvíce v souvislosti s totalitními režimy, kdy nejprve s komunistickým režimem sympatizoval, tudíž o něm vyprávěl pozitivně, a poté náhle změnil názor.

Na poslední, co se v souvislosti s naratologickou kategorií vypravěče zaměříme je sebereflexivní vyprávění.¹⁴⁹ Protagonistu příběhu Ivana Klímu lze shledat jako sebereflexivního, jelikož si přiznává své nedostatky při vyprávění. Například v momentě, kdy si uvědomuje a vysvětluje, že líčí osudy s odstupem času, proto v některých případech nebudou vzpomínky přesně datovány.

3.1.3 Kompozice

Dvousvazkové vydání, z něhož je čerpáno je složeno z několika částí. První svazek obsahuje nejprve obsah a poté přemluvu, ve které Ivan Klíma čtenářům objasňuje, z jakého důvodu své paměti vytvořil. Tím je jeho vyrovnání se se členstvím v komunistické straně a proces, který ho vedl k příklonu k disentu. Tento svazek zahrnuje šestnáct kapitol, které jsou členěny do odstavců. Nacházejí se tu vzpomínkové části, jež jsou prokládány eseji, ve kterých pisatel obecněji vysvětluje podstatu totalitních režimů. Na konci knihy se vyskytuje závěrečné slovo autora a dále jmenný rejstřík.

Druhý svazek má devět kapitol členěných do odstavců. Jsou zde také vzpomínkové části proloženy eseji. Na konci je rovněž závěrečné slovo tvůrce a jmenný rejstřík.

Vzpomínkové i esejistické části jsou hojně proloženy texty z odborných knih a novinových článků ze soudobého tisku. Například od Ferdinanda Peroutky, Miroslava Holuba, Rudolfa Hösse, Karla Marxe či Adolfa Hitlera. Zaznamenáváme také ve svazcích

---

¹⁴⁶ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 8. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 35.

¹⁴⁸ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 138. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 144.

pasáže z beletristické tvorby jak českých, tak zahraničních spisovatelů. Například z knihy *Život na Mississippi* od Marka Twaina či z *Městečka, kde se zastavil čas* od Bohumila Hrabala.

V textu jsou zakomponovány také pasáže z autorovy osobní korespondence či výňatky ze zápisníku otce Ivana Klímy. Objevují se tu i citace ze spisovatelovy beletristické a dramatické tvorby či pasáže z jeho osobního deníku. Objasňuje nám, když se zmiňuje o svých dílech, odkud čerpal inspiraci, následně představuje děj a charakterizuje vybrané postavy.

V obou svazcích *Mého šíleného století* se nachází obrazová příloha, kde spatříme, s jakými lidmi se stýkal a jaký vztah k nim zaujímá. Fotografie odpovídají časovému období, který se v každém svazku odehrává. První zahrnuje například podobizny autorových rodičů, momenty z dětství či z jeho svatby. Také tu jsou fotografie s přáteli – Miroslavem Červenkou, Dušanem Hamšíkem, Ludvíkem Vaculíkem či Milanem Kunderou. Obrazová příloha druhého dílu obsahuje fotografie, kdy pracoval jako sanitář. Také snímky ze setkání s českými spisovateli jako je Václav Havel, Milan Kundera, Pavel Kohout, Jiří Gruša, Ludvík Vaculík, Milan Uhde, Jan Trefulka nebo Milan Jungmann či se zahraničními autory – Williamem Styronem, Arthurem Millerem, Philipem Rothem a Johnem Updikem.

Zaměříme-li se na titulní strany, všimneme si, že na obou svazcích je zachycen portrét autora. Rozdíl mezi svazky lze shledat v tom, že první díl u názvu knihy není označen římskou číslicí, ale druhý díl ano.

Hovoříme-li o kompozici vzpomínkových částí obou publikací z hlediska časové posloupnosti událostí, zaregistrujeme, že je pisatel komponuje chronologicky. Narušuje ji místy analepse a prolepse.¹⁵⁰

3.1.4 Jazykové prostředky

V *Mém šíleném století I, II* jsou především použity metafory a přirovnání. Jedním z příkladů přirovnání je následující citace: „*V bytě to vypadalo, jako by všechno rozmetala vichřice.*“¹⁵¹

Nalezneme v pamětech mnoho řečnických otázek, na které buď autor odpovídá, anebo je ponechává bez odpovědi. Řečnické otázky jsou vloženy v místech, kde chce tvůrce vyjádřit svoji nejistotu při vzpomínání na minulost: „*Přece nemohli všechny zabít, přece nemohli zabít všechny ty, co po tisících odváželi na východ?*“¹⁵², či pochybnost z nadcházející

---

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 109.

¹⁵¹ KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1, s. 186. ISBN 978-80-200-1697-3.

¹⁵² Tamtéž, s. 55.

budoucnosti: „*Co asi bude následovat?*“¹⁵³ Objevují se také v situacích, kdy spisovatel polemizuje o různorodých tématech.

V textu se nachází vsuvky, které jsou zde odlišeny graficky za pomoci závorek. Autor je používá v situaci, kdy se pokouší něco vysvětlit, objasnit svůj názor. Také vsuvky užívá v případech, jak je uvedeno již výše v podkapitole *Čas*, kdy upozorňuje čtenáře na posun v čase – na to, že se něco událo v minulosti, anebo hlavně v opačném případě, kdy situace v budoucnosti teprve nastane.

V knihách jsou hojně citově zabarvená slova – lichotivá či hanlivá. Dále se tu objevuje slang a nadsázka. Jsou zastoupena i cizí slova – například z anglického, německého či ruského jazyka.

3.2 Ladislav Fuks: *Moje zrcadlo*

První vydání memoáru Ladislava Fukse *Moje zrcadlo* s podtitulem: *vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* bylo publikováno roku 1995 v nakladatelství Melantrich.¹⁵⁴ Paměti vznikaly po dobu dvou let, a to od listopadu 1991 do prosince 1993. Nicméně spisovatel stihl zredigovat pouze prvních sto stran, tudíž přibližně pětinu textu. Kniha pak byla vydána bez autorizace Ladislava Fukse rok po jeho smrti za pomoci literárního publicisty a autorova přítele Jiřího Tušla. Ten doplnil text po předchozí domluvě se spisovatelem pěti vysvětlujícími pasážemi, které nazval *intermezzy*.¹⁵⁵

V ediční poznámce prvního vydání Jiří Tušl uvádí, že autorův rukopis pro první vydání zkrátil o více než padesát stran, především v rozsáhlých popisech zahraničních cest. Vynechal také kapitolu, v níž Ladislav Fuks volně převyprávěl libreta značného množství oper svých oblíbených italských skladatelů.¹⁵⁶ Tento průvodce librety italských oper vyšel zvlášť v samostatném svazku pod názvem *Leť myšlenko, na zlatých křídlech vánku...* (na obálce knihy je uveden název v italském překladu *Va, pensiero sull'ali dorate...*) v roce 1994 v nakladatelství Sedistra.¹⁵⁷

---

¹⁵³ Tamtéž, s. 514.

¹⁵⁴ *Moje zrcadlo*. In: *Databazeknih.cz*. [online]. [cit. 2022-05-08].

URL: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/moje-zrcadlo-58348>>.

¹⁵⁵ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 238. ISBN 978-80-7491-056-2.

¹⁵⁶ TUŠL, Jiří. Ediční poznámka. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 476. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁵⁷ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 254. ISBN 978-80-7491-056-2.

Druhé vydání bylo publikováno v roce 2007 nakladatelstvím Mladá fronta.¹⁵⁸ Pro toto vydání Jiří Tušl vzpomínky Ladislava Fuksa ještě více zkrátil. Vynechal v nich charakteristiky spisovatelových knih, rozsáhlou pasáž o zámku Kynžvart a další popisy zahraničních cest. Doplnil naopak knihu pěti novými intermezzy. Tím se jejich počet rozšířil na deset. Vložil do textu vzpomínky na spisovatele od autorových přátel a kolegů. Byli jimi Jiří Grygar, Antonín Jelínek, Ivan Klíma, Miroslav Plzák, Michael Prostějovský, Petr Prouza či Valja Stýblová.¹⁵⁹

V názvu knihy se objevuje slovo zrcadlo, jelikož pisatele zrcadla fascinovala od dětství, kdy navštívil petřínské bludiště.¹⁶⁰

3.2.1 Generační zkušenosti

Ladislav Fuks se v *Mém zrcadlu* zmiňuje o historických událostech své doby velmi zřídka. Mapuje dějinné události od dob dospívání před druhou světovou válkou až po rok 1968. Zaměříme se na několik zásadních historicko-politických událostí, jež v spisovatelově životě sehrály zásadní roli.

Na počátku vzpomínání zjišťujeme, že byl autor v době dospívání svědkem nacistické okupace Československa v roce 1939, při níž se setkal s perzekucí židovských spolužáků z gymnázia. To ho ovlivnilo natolik, že se jedním z témat, kterým se ve svých knihách věnoval, stala tematika židovská.

Vzpomínky na perzekuci židovských spolužáků čtenářům přibližuje v této pasáži: „*Na gymnáziu v Truhlářské ulici jsem zažil nezapomenutelné příhody radostné, ale žel i několik smutných. Chodil jsem do třídy s několika židovskými spolužáky a byl bezprostředním svědkem jejich perzekuce nacisty. Začalo to tím, že jsem tam zažil 15. března 1939, kdy k nám vtrhla hitlerovská armáda. Nesmazatelný vryt v mou mladou paměť!*“¹⁶¹

Jelikož soucítí se svými židovskými spolužáky, osvětluje nám jejich pozici ve společnosti po nacistické okupaci a zmiňuje se o protižidovských opatřeních, jež Židy omezovala: „*Byli zbaveni svých občanských povolání. Byl vydán zákaz, který se už adresně týkal našich židovských spolužáků, zákaz navštěvovat kina, divadla, muzea, obrazárny, restaurace, kavárny a všechny veřejné místnosti. Byli vyloučeni ze škol, v tramvajích směli jezdit jen v posledním voze na zadní plošině ve stoje a byli označeni na oděvu žluto-černou*

---

¹⁵⁸ Moje zrcadlo – A co bylo za zrcadlem In: *Databazeknih.cz* [online]. [cit. 2022-05-08].

URL: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/moje-zrcadlo-a-co-bylo-za-zrcadlem-3701?lang=cz>>.

¹⁵⁹ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 239. ISBN 978-80-7491-056-2.

¹⁶⁰ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 152. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 19.

hvězdou „Jude“. Dokonce byl vydán zákaz pro Židy zdržovat se na březích řek a rybníků, [...].¹⁶²

Autorovo dospívání se odehrávalo následně v období druhé světové války. V roce 1942 vykonal maturitní zkoušku na gymnáziu a nemohl dále nastoupit na vysokou školu, jelikož byly v této době uzavřeny. Začal proto pracovat: „*Co jsem dělal po maturitě? Byla válka a u nás Němci. Na práci do Říše byl nasazen ročník 1921, našemu ročníku se to vyhnulo a já byl v Praze. Ale byly zavřeny i vysoké školy a já něco dělat musil. Mít aspoň nějaké provizorní zaměstnání. A tu se mě ujal náš dobrý známý a dostal mě na tehdejší Pozemkový úřad v Bubenči do účtárny.*“¹⁶³

Dalším spisovatelovým zážitkem z období druhé světové války byly letecké útoky na Prahu v roce 1944. Poté vzpomíná na Pražské květnové povstání roku 1945 a následné otevření českých vysokých škol: „*Zažil jsem pražské květnové povstání 1945. [...] V některých momentech se jevila situace v Praze jako velmi vážná. Hořelo jedno křídlo Staroměstské radnice, které vzalo za své, a rozmohly se pověsti, že Němci chtějí bombardovat i Pražský hrad. Na vícero místech se vedly pouliční boje. Stavěly se barikády a pražský rozhlas volal o pomoc. Ale už den před osvobozením jsem viděl, jak se strhávají německé nápisy a hákové kříže. Po květnovém osvobození se konečně zas otevřely vysoké školy a to už mimořádným letním semestrem.*“¹⁶⁴

Po znovuotevření vysokých škol nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Vzpomíná na svá studijní léta a na učitele. Zmiňuje se, že učitelé na škole vyučovali marxismus: „*[...], přednášel však i marxismus.*“¹⁶⁵

Po absolvování vysoké školy v roce 1949 nastoupil na základní vojenskou službu, která v době, v níž žil, trvala dva roky, o čemž se v knize zmiňuje. Popisuje z ní zážitky: „*Zvykl jsem si na ranní rozcvičku a na jídlo v ešusu. Zažil jsem i jeden delší pochod, fasovali jsme sáčky s chlebem a salámem na odpolední svačinu.*“¹⁶⁶ Za nedlouho však byl hospitalizován v nemocnici kvůli chronickému onemocnění ledvin. Proto byl o čtyři roky později trvale osvobozen od povinné vojenské služby.

---

¹⁶² Tamtéž, s. 20.

¹⁶³ Tamtéž, s. 25.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 29–30.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 31.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 40.

Hojně dále popisuje zážitky ze zahraničních cest se Svazem českých spisovatelů, jehož členem byl. Jednou ze zahraničních cest byl zájezd do Maďarska: „*Byl jsem tam i s kolegy z našeho spisovatelského Svazu. [...] S jedním ze zájezdů našeho Svazu jsme byli i v budapeštských otevřených lázních [...].*“¹⁶⁷

Roku 1967 se konalo zasedání Svazu československých spisovatelů. Autor nás zpravuje, že se kvůli operaci tohoto sjezdu nezúčastnil: „*A zde musím říci, že má operace v roce 1967 spadla do doby nesmírně rušného zasedání Svazu spisovatelů, kde na přetřes přišla řada pochyb, námitek a protestů ze strany autorů, které měly citelný podtext [...]. Přítomen jsem tam nebyl, ale navštívilo mě v pokoji pár mých kolegů, [...] a o celém průběhu mě informovali.*“¹⁶⁸

Poslední podstatnou generační zkušeností, o níž se autor v knize zmiňuje spadá do roku 1968. Je jí okupace Československa sovětskými vojsky. O této události se dozvěděl, když trávil prázdniny v bývalé Jugoslávii: „*Vyprávěl jsem již o prázdninách v Jugoslávii na ostrově Prvič-Luka nedaleko Šibeniku. [...] Byli jsme tam s P. v létě 1968, tam jsme se dozvěděli, že 21. srpna obsadila naši republiku sovětská armáda. Místní obyvatelé nám projevovali svou hlubokou lítost a starostlivost o náš příští osud. [...] Pokud šlo o mne, ani já – jak jsem již naznačil – jsem nejel rovnou do Prahy, ale zdržel jsem se asi týden ve Vídni.*“¹⁶⁹

3.2.2 Narativní prostředky

Stejně jako u předchozí narativní analýzy pro náš následný rozbor bude podstatná publikace *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*.

3.2.2.1 Událost

Rovněž jako u předešlého rozboru událostí u memoárů *Moje šílené století I, II* se zaměříme na tři události příběhu – začátek, prostředek a konec.¹⁷⁰

Příběh v *Mém zrcadlu* začíná vzpomínkami autora na dětství a rodinné příslušníky. Za prostředek lze považovat spisovatelovo vzpomínání na studijní léta, kdy nejvýraznější vzpomínkou, jež ho ovlivnila, byla perzekuce jeho židovských spolužáků. Následně popisuje zaměstnání, která postupně vystřídal. Dále rozsáhle vypráví o zážitcích z cest do zahraničí. Při jedné z nich se dozvídá o invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa. Vyprávění

---

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 177.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 200.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 196–197.

¹⁷⁰ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK A., Petr. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 36. ISBN 978-80-7272-592-2.

končí situaci, kdy bylo rozhodnuto na zasedání Svazu spisovatelů, že bude jmenován národním umělcem.

Zaměříme-li se na subjektivizaci historických událostí, můžeme konstatovat, že se tvůrce pokusil místy o objektivnost. To lze zaznamenat v případech, kdy popisuje historii pamětihodností. Subjektivizaci postřehneme v částech, kdy autor líčí historické události z doby, v níž žil. Toho si lze všimnout například na této pasáži, kdy je použito negativně zabarvené přídavné jméno, kvůli němuž má událost subjektivní ráz: „*Reinhard Heydrich zemřel 4. června a následky byly pekelné.*“¹⁷¹

3.2.2.2 Postavy

Postav je v *Mém zrcadlu* mnoho, ale jen některé z nich jsou popsány detailněji a jejich frekvence v příběhu je četnější. Na tyto postavy se zaměříme.

Hlavní postavou v knize je spisovatel Ladislav Fuks, který je zároveň protagonistou příběhu. Ladislav Fuks je tzv. homodiegetickým vypravěčem, kvůli čemuž jsou postavy reprezentovány a hodnoceny z jeho úhlu pohledu.¹⁷² Vyjadřuje v textu také svůj vztah k dalším postavám fikčního světa. Jedním z prvků, kterým tento vztah hlavní hrdina demonstruje je subjektivizace. Ta se v knize objevuje pomocí metafor. To dokazuje následující pasáž: „*Vždy to byl můj dobrý anděl strážný, a to zvlášť když viděl, že mu dávám dobré spropitné.*“¹⁷³

O hlavním hrdinovi se z vyprávění můžeme dozvědět o jeho studiích, profesi, bydlišti či zálibách. Mnohokrát zmiňuje svá oblíbená jídla a lásku k italské opeře. Měl také rád astronomii a meditování. Jeho vzhled však není uveden. Možnost nahlédnout do niterných myšlenek nám poskytuje velmi zřídka. Informace o jeho sociálním zařazení zjišťujeme zejména na počátku vyprávění, kde informuje o prostředí a rodinném zázemí, z něhož pochází. Poté následně zpravuje o studiích a zaměstnání.

Ladislav Fuks inklinuje k tzv. statické postavě, protože se v průběhu vyprávění nevyvíjí.¹⁷⁴ Jak je již výše zmíněno, autor velmi zřídka sděluje své vnitřní rozpoložení a motivace, které ho vedly k činům a jednání. Velmi málo vyjadřuje své postoje k historickým

---

¹⁷¹ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 50. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁷² KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 73. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁷³ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 181. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁷⁴ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 67. ISBN 978-80-7272-592-2.

událostem doby, v níž žil či pochybnosti, které by ho vedly ke změně názorů a uvažování. Nemáme tedy možnost zpozorovat autorův postupný mentální vývoj.

Mezi vedlejší postavy se řadí rodiče hlavní postavy. Také někteří přátelé, o nichž se často zmiňuje.

Spisovatel hojně píše, že s ním v dětství rodiče podnikali výlety po Praze. Jedním podstatným z nich byla návštěva zrcadlového bludiště na Petříně. V pamětech uvádí: „*Můj první prožitek zrcadel, který hrál v mém životě svou roli. Zmínil jsem se o nich, když jsme procházeli kynžvartským zámekem a hlavně pak v mé poslední knize Vévodkyně a kuchařka je kapitola o zrcadlech [...].*“¹⁷⁵ Zrcadla ho fascinovala natolik, jak autor uvádí, že se stala jedním z prvků, který následně zakomponoval i do svého literárního díla. Vypráví nám také o seznámení svých rodičů a otcově profesi.

Mezi často uváděné přátele náleží Jan T. Dozvídáme se o něm, co vystudoval, povahové vlastnosti, kde se s Ladislavem Fuksem seznámili a jejich společné zájmy. Dále byli například jeho přáteli Jan P. či Jan K. S těmito všemi uvedenými kamarády nejčastěji cestoval do zahraničí. Neuvádí jejich celá příjmení, ale pouze jejich počáteční písmena. Tento jev se vyskytuje u více postav v příběhu.

Dalšími postavami, které se v knize vyskytují, jsou jeho ostatní rodinní příslušníci, spolužáci či kolegové z práce. U většiny zmíněných postav popisuje detailně jejich profesi. Povahové vlastnosti uvádí velmi stručně. Neuvádí vzezření přátel, ani rodinných příslušníků. Na vzhled se zaměřuje u osob z ulic či restaurací zahraničních měst. Nejvíce charakterizuje rodinné příslušníky z počátku vyprávění, další postavy postupně v průběhu vyprávění, kdy do něho vstupují.

Vlastní jména postav označují reálně žijící osoby, protože tento narativ zrcadlí reálný svět. V knize jsou zastoupeny i jiné narativní světy a v nich vlastní jména, která souvisí s literární tvorbou autora. Tu uvádí v situacích, kdy přibližuje obsahy a vznik svých děl. V pamětech jsou zastoupeny v malém množství jednoslovné přezdívky postav.

Hovoříme-li o narativních promluvách¹⁷⁶, usuzujeme, že text obsahuje přímou řeč, nepřímou řeč i polopřímou řeč. Přímá řeč se vyskytuje v momentech, kdy spolu postavy jednají, pomocí čehož nám jsou odhaleny jejich názory. Ze stylu projevu postav usuzujeme jejich

---

¹⁷⁵ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jirí. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 152. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁷⁶ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jirí a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 140. ISBN 978-80-7272-592-2.

individuální charakteristiky a společenské zařazení. Spisovatel při promluvě osob popisuje jejich mimiku, hlas či přízvuk. Polopřímá řeč je zastoupena vnitřními monology protagonisty vyprávění Ladislava Fukse. Vnitřních monologů je však v pamětech velmi malé množství. Velmi zřídka můžeme nahlédnout do jeho nitra. Duševní svět ostatních postav autor nezprostředkovává, pouze ho místy odhaduje: „*Cítil jsem dobře, jak to slovo „mlčet“ míní, [...], nemohl vystoupit než zdvořile, ale na mysli to měl jinak.*“¹⁷⁷ Nepřímou řečí Ladislav Fuks konstruuje fikční svět a v něm uvádí časoprostor či informace o postavách.

V *Mém zrcadlu* se vyskytuje přímá charakterizace i nepřímá charakterizace postav.¹⁷⁸ Přímá charakterizace se v textu nachází, protože informace o postavách jsou sděleny explicitně, nejčastěji pomocí adjektiv. Nepřímá charakterizace je zprostředkována již výše uvedeným jednáním, vzhledem, promluvou či vlastními jmény postav.¹⁷⁹

3.2.2.3 Prostor

Prostor v *Mém zrcadlu* je zaznamenán z perspektivy hlavní postavy Ladislava Fukse, který do něho reflektuje vnitřní rozpoložení. Kvůli tomu dochází k subjektivizaci prostoru.¹⁸⁰ V textu se projevuje použitím metafor či adjektiv.

Následující citace představuje situaci, v níž je prostor ovlivněn vnitřním světem postavy: „*[...] široká zrcadla v nádherných zdobených rámech a mně jich bylo vždycky tak líto – toho jejich osleplého a bezmocného nevyužití – že bych plakal. Vždyť něco takového je vždy prvotřídní dekorací interiéru.*“¹⁸¹

Vypravěč přibližuje také vůni prostorů. Například když popisuje istanbulska tržiště s kořením: „*Linula se tu silná nepopsatelná omamná vůně, i slabá, jemná, lehká jako pírkó, že kdyby ji našinec dýchal celý den, musila by se mu z toho točit hlava.*“¹⁸²

Na začátku příběhu je popsáno prostředí, ve kterém spisovatel strávil dětství – zejména prostředí Prahy, také byty, do kterých se s rodiči stěhoval a co se v jejich okolí nacházelo. Následně je bohatě vylíčen prostor zahraničních destinací, jimiž byla Itálie, Maďarsko, Německo, Rakousko, Švýcarsko, Francii, Rusko, Řecko, Turecko, Bulharsko, Španělsko

---

¹⁷⁷ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 227. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁷⁸ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 68. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 68–70.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 82.

¹⁸¹ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 107. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁸² Tamtéž, s. 260.

a mnoho dalších zemí. U těchto zemí autor detailně charakterizuje paměťihodnosti a jejich historii. Představuje nám interiéry hotelů, ve kterých byl ubytován.

3.2.2.4 Čas

V této podkapitole budeme analyzovat časovou výstavbu díla. Zaměříme se opět jako u předchozí analýzy memoárů *Moje šílené století I, II* na čas příběhu a čas vyprávění (čas diskurzu).¹⁸³

Životní příběh autora začíná nespécifikovaným časovým údajem, prvními autorovými vzpomínkami z dětství. Ladislav Fuks do děje uvádí informaci, ve které sděluje, kde se narodil, aniž by uvedl datum narození. Svě vyprávění zakončuje odděleným odstavcem a v něm zmiňuje, že: „*Asi v roce 1988 či o rok dříve [...]*“ bylo při zasedání Svazu českých spisovatelů rozhodnuto, že bude jmenován národním umělcem.¹⁸⁴

Chronologii životopisného vyprávění přerušují pasáže s tzv. analepsí a prolepsí.¹⁸⁵ V příběhu se analepse objevuje v případech, kdy hlavnímu protagonistovi asociuje minulost určitý aspekt ze své přítomnosti: „*Florencie je pokladnice umění, zvláště renezančního. Já jsem si v její souvislosti připomenul kynžvartský zámek u Mariánských Lázní.*“¹⁸⁶ Prolepsí zařazuje v situacích, kdy nás krátce informuje o budoucnosti, nadcházejících událostech. Ta se místy v knize vyskytuje v závorkách: „*[...] (které jsem si zpětně uvědomil až v dospělejším věku, kdy už jsme dávno v Lützowě ulici nebydlili) [...]*“¹⁸⁷

Sám autor se k chronologii paměti vyjadřuje: „*Když má člověk napsat svůj životopis, musí postupovat chronologicky, tedy tak, jak plyne čas. [...] ledacos v životě spolu vzájemně souvisí a vzájemně se prolíná – zvláště pak příčiny a následky, důvody a důsledky – kauzálně i finálně, a motivy zájmů, jednání a dějů v lidské duši. [...], a když se chce v mém životě všechno vysvětlit, pokud to vůbec jde, nebo aspoň tak, „aby to stačilo“, nelze tohle vše pokrývat současně a naráz.*“¹⁸⁸

---

¹⁸³ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 104. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁸⁴ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 471. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁸⁵ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 109. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁸⁶ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 146. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 15.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 17–18.

Zaměříme-li se na narativní přítomnost příběhu¹⁸⁹, všimneme si, že ta je v textu reprezentována gramatickým časem minulým. *Moje zrcadlo* se řadí do oblasti memoárové literatury, u které do jejích znaků náleží to, že v ní jsou vyprávěné příběhy vyjádřeny jakožto minulé, již skončené. Děje jsou zprostředkovány v podobě retrospektivního vyprávění s chronologicky řazenými událostmi.¹⁹⁰

Toto retrospektivní vyprávění je přerušeno oddělenými intermezzy, které napsal literární publicista a dlouholetý přítel autora Jiří Tušl. V těchto intermezzech spisovatele blíže charakterizuje či objasňuje pisatelův postoj k totalitní moci. Popisuje také postupný proces a podnět k vytvoření *Mého zrcadla*. Dozvídáme se i kdy, kde a jak se s Ladislavem Fuksem seznámil. O Jiřím Tušlovi se Ladislav Fuks zmiňuje ve vzpomínkových částech, kde ho uvádí jako Jiřího T. Informuje o tom, že mu Jiří Tušl pomáhal při besedách se čtenáři.

Časové údaje v knize označují buď konkrétní den, měsíc a rok: „Dne 24. září 1993, [...]“¹⁹¹, nebo nejsou přesně definovány a určena je pouze část časového údaje: „Asi v roce 1988 či o rok dříve [...]“¹⁹²

Zaměříme-li se na tempo vyprávění, zaznamenáváme v textu jak tempo zrychlené, tak tempo zpomalené.¹⁹³ Zrychlení vyprávění je výrazně zastoupeno v závěrečných kapitolách knihy, kde se nachází více přesně časově vymezených údajů. Ty evokují rychlý spád událostí.

3.2.2.5 Vypravěč

Nejprve budeme klasifikovat vypravěče na základě míry neskrytosti nebo skrytosti v textu. Ladislava Fukse, lze označit za vypravěče odkrytého.¹⁹⁴ Uvádí o sobě totiž mnoho informací – zpravuje nás o své rodině, přátelích či zálibách. Místy také odhaluje pocity.

Vypravěč pamětí je tzv. homodiegetickým vypravěčem, jelikož je jako jedna z postav přítomen v příběhu.¹⁹⁵ Zároveň ho lze označit za autodiegetického vypravěče, jelikož je hlavní postavou.¹⁹⁶

---

¹⁸⁹ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 106. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁹⁰ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 98.

¹⁹¹ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 468. ISBN 80-7023-210-2.

¹⁹² Tamtéž, s. 471.

¹⁹³ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 115–116. ISBN 978-80-7272-592-2.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 125.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 127.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 129.

Vyprávění v malé míře inklinuje k disonantnímu vyprávění.¹⁹⁷ Ladislav Fuks sice místy zdůrazňuje odstup od minulosti, ale velmi zřídka se vymezuje od postojů svého mladšího „já“.

Zprostředkování příběhu Ladislavem Fuksem vykazuje známky nespolehlivého vyprávění.¹⁹⁸ Projevuje místy omezené kognitivní schopnosti, kvůli kterým podává nepřesné údaje. V průběhu vyprávění upozorňuje, že si některé informace nepamatuje. To naznačuje tato citace, ve které objasňuje, proč si nevzpomíná na jména některých osob z besedy se čtenáři: „*Ale tahle beseda byla osmnáct let po válce a víte, jak je těžké udržet si v mysli po tolika letech podobu a jména všech, s nimiž jste se jen párkrát potkali.*“¹⁹⁹ Nevzpomíná si tedy místy na jména osob, ale i na přesná data či podobu a názvy některých míst.

Mezi další důvody, proč lze pokládat Ladislava Fukse za nespolehlivého vypravěče, přísluší spisovatelova výrazná citová zaangažovanost.²⁰⁰ Ta se nejvíce projevuje v situacích, kdy vypráví o svých přátelích, oblíbených jídlech, nápojích, hudbě či místech.

Posledním zkoumaným aspektem u naratologické kategorii vypravěče je sebereflexivní vyprávění²⁰¹, ke kterému promluva vypravěče inklinuje. Jako příklad uvedme situace, kdy protagonista příběhu komentuje svůj narativní akt a čtenářům vysvětluje, že se odchýlí od chronologického vyprávění: „*[...] s vědomím, že porušuji časový sled.*“²⁰² V textu se objevují také pasáže, kdy vypravěč zdůrazňuje sounáležitost narativního adresáta ke stejnému narativnímu světu: „*Představte si tu situaci a vžijte se do ní.*“²⁰³

3.2.3 Kompozice

První vydání knihy *Moje zrcadlo*, z něhož je čerpáno, obsahuje nejprve předmluvu. Předmluvu napsal Arnošt Lustig. Vyjadřuje v ní obdiv a úctu k autorovi i jeho tvorbě. Vzpomíná také na setkání s Ladislavem Fuksem a komentuje jeho paměti. Dále následuje osmdesát jedna kapitol autorových vzpomínek, jež jsou členěny na odstavce a proloženy pěti intermezzy. Poté následuje závěrečná informace od Jiřího Tušla o smrti Ladislava Fukse. Na konci knihy se nachází přehled cizojazyčných vydání knih Ladislava Fukse, ediční poznámka a medailon Jiřího Tušla.

---

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 132.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 136.

¹⁹⁹ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 113. ISBN 80-7023-210-2.

²⁰⁰ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 138. ISBN 978-80-7272-592-2.

²⁰¹ Tamtéž, s. 144.

²⁰² FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 228. ISBN 80-7023-210-2.

²⁰³ Tamtéž, s. 20.

Vzpomínkové části a místy intermezza jsou proloženy texty z odborných knih a novinových článků ze soudobého tisku. Například zahraniční ohlasy na knihu *Pan Theodor Mundstock* v *New York Daily Times* či v *Neues Deutschland*. Vzpomínkové části také obsahují pasáže z beletristické tvorby jak českých, tak zahraničních spisovatelů. Například citace z knihy *Babička* od Boženy Němcové či ze *Satyrikonu* od Petronia.

Zakomponovány jsou do vzpomínkových oddílů také pasáže z autorovy osobní korespondence. Zahrnují i citace ze spisovatelovy beletristické tvorby. Uvádí obsah děl a charakterizuje vybrané postavy. Objasňuje také inspirační zdroje svých témat: „*Inspirovali mě k ní otřesné zážitky z doby nacistické okupace, které potkaly mé židovské spolužáky.*“²⁰⁴

V *Mém zrcadlu* se nachází fotografie. Na nich jsou nejprve portréty autorových rodičů. Dále se vyskytují fotografie spisovatele z dětství, před maturitou, v den promoce či z oslavy svých sedmdesátých narozenin. Také tu je svatební fotografie s Giulianou Limiti, jak spolu sedí na zadním sedadlu v limuzíně, která na ně čekala po skončení obřadu. Toto je patrně jediná dochovaná svatební fotografie, kterou autor nezničil.²⁰⁵ Jako poslední jsou zařazeny snímky se spisovatelem – Maxem Brodem, Bohumilem Hrabalem či Vladimírem Páralem.

Na titulní straně je zachycen portrét tvůrce. Kniha má také přebal, kde je vyobrazen sedící ve svém bytě v Praze v Dejvicích.

Zaměříme-li se na kompozici vzpomínkových částí z hlediska časové posloupnosti událostí, zaznamenáme, že je komponována chronologicky. Místy ji narušuje, jak je již jednou uvedeno, analepse a prolepse.²⁰⁶

3.2.4 Jazykové prostředky

V *Mém zrcadlu* jsou zejména zastoupeny metafory a přirovnání: „*Dílo má dva konce provazu. Jedním je sám jeho tvůrce a druhým jsou jeho čtenáři.*“²⁰⁷

V textu jsou místy řečnické otázky, na které autor odpovídá, nebo pro ně nenachází odpověď. Řečnické otázky jsou položeny v místech, kdy polemizuje o různých tématech – například o tom, co je to dobré poznání: „*Ale co je to dobré poznání? Kde má začátek a kde*

---

²⁰⁴ Tamtéž, s. 125.

²⁰⁵ TUŠL, Jiří. *Intermezzo V & co bylo za zrcadlem*. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 394. ISBN 80-7023-210-2.

²⁰⁶ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 109. ISBN 978-80-7272-592-2.

²⁰⁷ FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 470. ISBN 80-7023-210-2.

konec? Odkud a kam sahá? Vždyť leckdy dokonale neznáme ani své rodné město, byť jsme jím procházeli nesčíslněkrát.“²⁰⁸

Obsaženy jsou vsuvky, jež jsou odlišeny graficky za pomoci závorek. Jsou aplikovány v situacích, kdy spisovatel překládá cizí slova, upozorňuje na posun v čase nebo uvádí události do kontextu s dalšími okolnostmi.

Hojně se vyskytují citově zabarvená slova – ve větší míře jsou obsažena lichotivá než hanlivá. Zastoupena jsou i cizí slova, například z německého či italského jazyka. Místy můžeme zaregistrovat nadsázku.

---

²⁰⁸ Tamtéž, s. 135.

4 Komparace paměti

V této kapitole se zaměříme na komparaci paměti na základě předchozích jednotlivých analýz děl.

Svazky *Moje šílené století I* a *Moje šílené století II* budou v komparaci pojímány jako komplexní životní vzpomínání autora, proto nebudou rozlišeny na dvousvazkové vydání. Budou uváděny jako celek, tedy pouze jako *Moje šílené století*.

4.1 Generační zkušenosti

Před samotným komparováním generačních zkušeností, je nutno dodat, že autoři nebyli stejně sdílní v uvádění historických událostí a společenské situace jejich doby. Ivan Klíma je velmi otevřený v této oblasti a zasazuje své vzpomínání do kontextu historicko-společenské situace, kterou následně i hodnotí. Reflektuje také své postavení umělce v totalitní společnosti. Toto tvrzení nelze konstatovat o druhém autorovi – Ladislavu Fuksovi. Ten se vyhýbá hodnocení společenské reality a nereflektuje v ní své postavení, čehož si lze povšimnout nejvíce v době, kdy v Československu panoval komunistický režim. Místy ale uvádí historické události a zřídka pocity i názory s nimi spojené.

Autoři mapují historické události od situace před druhou světovou válkou. Své vzpomínání na dějinné události završuje Ivan Klíma koncem 80. let minulého století. Ladislav Fuks je popisuje do roku 1968.

Mezi první společné generační zkušenosti obou spisovatelů náleží dětství prožité v období před druhou světovou válkou, s níž má Ivan Klíma spojené vzpomínky na mobilizaci a Ladislav Fuks perzekuci židovského obyvatelstva.

Období druhé světové války tvůrci strávili zcela odlišně. Přesto se oba v pamětech zmiňují o odchodu Židů do koncentračních táborů, které je ovlivnilo. Také uvádí výčet protizidovských opatření, která pro Židy znamenala mnoho omezení. Ivan Klíma pobýval v koncentračním táboře Terezín, protože měl židovský původ. Hojně popisuje své zážitky z tohoto místa. Ladislav Fuks v souvislosti s touto dobou vzpomíná na studijní léta na gymnáziu a spolužáky s židovskými kořeny, kteří byli deportováni do koncentračních táborů. Následně po maturitní zkoušce na gymnáziu nastupuje do zaměstnání, jelikož nemohl studovat vysokou školu z důvodu jejich uzavření.

Oba tvůrci vzpomínají na konec druhé světové války, ale každý na jiném místě. Ivan Klíma byl v tento moment v již výše zmíněném koncentračním táboře Terezín a Ladislav Fuks

v Praze. Ladislav Fuks vzpomíná na Pražské květnové povstání a popisuje válečnou situaci v Praze. Ivan Klíma přibližuje momenty, kdy byl v koncentračním táboře a viděl kolony Rudé armády.

Po druhé světové válce autoři líčí vzpomínky na studijní léta. Ivan Klíma vzpomíná na jednu ze zásadních historických událostí – komunistický státní převrat v Československu v únoru 1948. Ladislav Fuks tuto událost zcela vynechává, nevyjadřuje se k ní. Následně se oba zmiňují, že předměty vyučované na školách byly ovlivněny marxismem. Ivan Klíma navíc vzpomíná, jak absolvoval za studijních let brigády socialistické práce, při kterých vykonával různé zemědělské činnosti.

Roku 1951 se stává Ivan Klíma členem KSČ. Přiznává, že v oné době s ní sympatizoval. Oproti němu se Ladislav Fuks ve své knize nevyjadřuje, jaký postoj vůči ní zastával, a jestli byl jejím členem. Z *Intermezza V* od Jiřího Tušla se dozvídáme, že byl spisovatel vůči komunistickému režimu loajální: „*I když se nijak neangažoval a přímo úzkostlivě se vyhýbal všem veřejným vystoupením, byl vůči normalizačnímu režimu loajální.*“²⁰⁹ Totéž je uvedeno i v monografii *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks* od Erika Gilka.²¹⁰

Po vystudování vysoké školy oba autoři líčí své zkušenosti s válkou. Ivan Klíma popisuje zážitky z tohoto prostředí ve větší míře než Ladislav Fuks. První autor absolvoval dvouměsíční vojenské cvičení v plném rozsahu, ale druhý pouze část ze základní vojenské služby, která v době, v níž žil, trvala dva roky. Jelikož byl později trvale osvobozen od povinné vojenské služby kvůli chronickému onemocnění ledvin.

Jak je již na počátku podkapitoly *Generační zkušenosti* této bakalářské práce uvedeno, Ivan Klíma se mnohokrát vyjadřuje k historicko-společenské situaci. Nejvíce se toto tvrzení projevuje v době, kdy v Československu panoval komunistický režim. Zmiňuje se například o zavedení cenzury, jelikož postihla také nakladatelství, v němž pracoval. Ladislav Fuks se ke komunistické diktatuře v Československu nevyjadřuje.

Oba tvůrci byli členy Svazu československých spisovatelů. Díky kterému mohli čerpat výhody, které Svaz poskytoval. Toho si lze všimnout v *Mém zrcadlu*, kdy se autor mnohokrát účastní zahraničních cest pořádaných Svazem, například do Maďarska či Bulharska. Ladislav Fuks se explicitně nevyjadřuje, že byl jejím členem. Informace o jeho členství a také výhodami

---

²⁰⁹ TUŠL, Jiří. *Intermezzo V & co bylo za zrcadlem*. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 390. ISBN 80-7023-210-2.

²¹⁰ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 114. ISBN 978-80-7491-056-2.

s ním spojené je podotknuta redaktorem Jiřím Tušlem v *Intermezzu V*²¹¹ či opět v již výše zmíněné monografii od Erika Gilka *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*.²¹² Oproti němu autor *Mého šíleného století* explicitně své členství ve Svazu spisovatelů přiznává. Dokonce i to, že byl zvolen do Ústředního výboru Svazu československých spisovatelů.

Ve svých knihách se autoři zmiňují o sjezdu Svazu spisovatelů konaném v roce 1967. Ivan Klíma popisuje detailně jeho průběh, jelikož se ho zúčastnil a následně po něm byl vyloučen z KSČ. Ladislav Fuks na zasedání spisovatelského Svazu přítomen nebyl, protože měl zdravotní potíže. Uvádí, že o průběhu sjezdu byl informován kolegy.

Poslední společnou zásadní generační zkušeností, o které oba referují spadá do roku 1968. Je jí invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, o níž se jak Ladislav Fuks, tak Ivan Klíma dozvěděli, když pobývali v zahraničí. Ivan Klíma byl v Anglii a druhý autor v bývalé Jugoslávii.

Následně Ivan Klíma reflektuje jeho postavení umělce v totalitní společnosti. Sděluje, že po návratu z USA do vlasti v roce 1970, kde pracoval jako profesor na Michiganské univerzitě, byl zařazen mezi zakázané autory, a tudíž jeho knihy nemohly být v Československu vydávány. Nemohl působit v oficiálních spisovatelských organizacích, kvůli čemuž začal publikovat v samizdatových a exilových nakladatelstvích. Autor nevynechává rozpravu o svých aktivitách v literárním disentu. Popisuje také zkušenosti s několika různými pracemi, jež vykovával, jelikož ve vlasti nemohl publikovat. Poslední významnou aktivitou v 70. letech minulého století, o které se zmiňuje, je spoluúčast na tvorbě *Charty 77*. Koncem 80. let opět mohl publikovat v oficiálních nakladatelstvích a usilovat o obnovení českého centra PEN klubu. Závěrečné vzpomínky zasvěcuje historickým událostem, jež se odehrály na konci 80. let. Opět lze konstatovat na základě předchozích vět, že byl spisovatel velmi sdílný, co se týče své působnosti ve společnosti v 70. a 80. letech 20. století. Ladislav Fuks v *Mém zrcadlu* nereflektuje své postavení v totalitní společnosti v těchto letech. Čtenáře neinformuje o historických událostech a společenské situaci té doby.

---

²¹¹ TUŠL, Jiří. *Intermezzo V & co bylo za zrcadlem*. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 389–390. ISBN 80-7023-210-2.

²¹² GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 237. ISBN 978-80-7491-056-2.

4.2 Narativní prostředky

4.2.1 Událost

Středem zájmu našeho komparování v této podkapitole, jak již z názvu vyplývá, bude událost. Nejprve se zaměříme na srovnání událostí od začátku do konce v životním vzpomínání autorů.

Oba příběhy spisovatelů začínají vzpomínkami na dětství a na zážitky spojené s rodinnými příslušníky. Poté se tvůrci zmiňují o studijních letech a následné kariéře. Líčí také zážitky ze zahraničních cest. Zásadní rozdíl shledáváme v závěru, kdy završují vyprávění zcela odlišnými situacemi, jež se staly každá v jiném roce.

Tento krátký souhrn struktury příběhů v pamětech je proložen odlišnými či totožnými historickými událostmi, o kterých pisatelé knih pojednávají, jak již vyplývá z předchozí podkapitoly *Generační zkušenosti*, kde jsou detailněji analyzovány a komparovány.

Zaměříme se, do jaké míry tvůrci pracují se subjektivizací historických událostí. V obou publikacích spisovatelé usilují v některých pasážích o objektivní výpověď o dějinách. Ivan Klíma používá objektivní pohled na minulost mnohdy v oddělených esejích. Ladislav Fuks v situacích, kdy referuje o historii pamětihodností. Subjektivizace se hojně vyskytuje v obou vzpomínkových textech v místech, kdy autoři uvádějí historické události, s kterými byli konfrontováni.

4.2.2 Postavy

Nejprve se zaměříme na komparování hlavních hrdinů, a až poté na srovnávání vedlejších postav.

Hlavními postavami a zároveň protagonisty příběhu jak v *Mém zrcadlu*, tak v *Mém šíleném století* jsou spisovatelé. Oba hodnotí ostatní postavy ze svého úhlu pohledu.

O obou hlavních hrdinech se dozvídáme jejich záliby. Také na počátku vyprávění uvádí rodinné zázemí a prostředí, z něhož pocházejí. Následně popisují svá studia a zaměstnání. Jejich vzhled není charakterizován. Zásadní rozdíl shledáváme v tom, v jaké míře spisovatelé umožňují nahlédnout do svých myšlenek. Ivan Klíma je velice sdílný – nechává nahlédnout do svého nitra a poskytuje názory na různé situace a události. Toto neplatí u Ladislava Fukse, jelikož uvádí vnitřní rozpoložení a hodnocení jeho vlastních činů a ostatních událostí velmi zřídka.

Další odlišnost pozorujeme ve vývoji hlavních postav v průběhu vyprávění, jelikož Ivan Klíma reprezentuje tzv. dynamickou postavu a Ladislav Fuks spíše statickou postavu.²¹³ Jak je již výše zmíněno – Ivan Klíma sdílí s čtenáři své myšlenky a názory na události, které se s jeho vývojem od dětství po dospělého jedince mění. Upozorňuje na změny svých postojů k různým situacím a udržuje odstup vůči smýšlení v minulosti, které následně ospravedlňuje. U Ladislava Fukse velmi málo identifikujeme postupný mentální vývoj a změny názorů.

Mezi vedlejší postavy, o nichž se nejčastěji v obou knihách pisatelé zmiňují, se řadí zejména rodiče hlavních postav. Na oba hrdiny měli jejich rodiče velký vliv. U Ivana Klímy zejména otec, co se týče politických názorů. S Ladislavem Fuksem rodiče podnikali výlety, které měly následně účinek na jeho tvorbu.

Po rodičích tvůrců jsou nejvíce frekventovanými vedlejšími postavami v *Mém zrcadlu* přátelé, s kterými autor cestoval a v memoáru *Moje šílené století* manželka spisovatele Helena Klímová. Ladislav Fuks se o svém sňatku a intimním životě nezmiňuje. Jednou z postav, kterou pisatel několikrát však uvádí je italská kunsthistorička Giuliana Limiti. O níž jsou v *Intermezzu V* poskytnuty detailnější informace a uvedeno, že s autorem uzavřeli sňatek.²¹⁴ Opětovně lze odkázat také k monografii *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*, kde je rovněž o jejich sňatku pojednáno.²¹⁵

U těchto výše zmíněných postav autoři sdělují jejich profese či povahové vlastnosti. Ivan Klíma se oproti Ladislavu Fuksovi zaměřuje u zmíněných postav také na popis zevnějšku.

Mezi další vedlejší postavy autoři zařazují ostatní rodinné příslušníky, přátelé, spolužáky či spolupracovníky. Popisují spíše povahové vlastnosti a profese postav než vzhled. Také charakterizují rodinné příslušníky z počátku vyprávění, ostatní postavy až v momentě, kdy do příběhu vstupují.

Jednáme-li o vlastních jménech postav v obou memoárech, lze konstatovat, že označují reálně žijící postavy. Zahrnují rovněž jména postav, která odkazují k osobám z jiného narativního světa, jelikož autoři referují o své tvorbě, kde místy postavy představují. Také jsou v obou textech zahrnuty přezdívky postav.

---

²¹³ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 67. ISBN 978-80-7272-592-2.

²¹⁴ TUŠL, Jiří. *Intermezzo V & co bylo za zrcadlem*. In: FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995, s. 394. ISBN 80-7023-210-2.

²¹⁵ GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013, s. 239. ISBN 978-80-7491-056-2.

Co se týče narativní promluvy²¹⁶ v knihách, v obou se vyskytuje přímá řeč, nepřímá řeč a polopřímá řeč. Přímá i nepřímá řeč je v publikacích zakomponována obdobným způsobem. Mimo těchto dvou základních narativních promluv²¹⁷ sledujeme rozdíl v použití polopřímé řeči. Zaměříme-li se na vnitřní monology, jež do polopřímé řeči spadají²¹⁸, všimneme si, že u Ivana Klímy jsou zastoupeny ve větší míře než u Ladislava Fukse. S tímto souvisí, že spisovatelé, jak je již výše zmíněno, v odlišné míře nechávají nahlédnout do svého myšlení. Zaměříme-li se na prezentaci myšlení u vedlejších postav, povšimneme si, že není zprostředkováno. Pouze ho autoři místy odhadují.

Na závěr této podkapitoly podotkneme, že na základě výše analyzovaných aspektů u postav, vyskytuje se jak v *Mém zrcadlu*, tak i v *Mém šíleném století* přímá i nepřímá charakterizace.²¹⁹

4.2.3 Prostor

Prostor v obou knihách je popisován z perspektivy hlavní postavy. Ty do něho reflektují svá vnitřní rozpoložení, díky čemuž dochází k subjektivizaci prostoru.²²⁰ Ta se u obou autorů projevuje aplikováním hojného množství metafor a adjektiv. Pisatelé také přibližují vůni prostoru.

Na začátku publikací je vyobrazeno prostředí, ve kterém vyrůstali – pro oba spisovatele jím byla Praha. Jsou popsány bydliště, do nichž se se s rodiči stěhovali a jejich okolí. V obou textech je vylíčen hlavně prostor zahraničních destinací a interiéry hotelů, ve kterých byli autoři ubytováni. Zásadní rozdíl mezi popisy prostoru v pamětech je v detailním charakterizování paměťihodností. To je zejména zastoupeno v *Mém zrcadlu*.

4.2.4 Čas

Vzpomínání Ivana Klímy i Ladislava Fukse začíná prvními vzpomínkami z dětství, v němž nespecifikují konkrétní časový údaj, kterým příběh započínají. Paměti završují závěrečnými roky 80. let minulého století.

---

²¹⁶ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 140. ISBN 978-80-7272-592-2.

²¹⁷ Tamtéž, s. 140.

²¹⁸ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993, s. 26. ISBN 80-202-0418-0.

²¹⁹ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 68. ISBN 978-80-7272-592-2.

²²⁰ Tamtéž, s. 82.

V *Mém šíleném století* i v *Mém zrcadlu* jsou události uspořádány chronologicky a místy přerušeny pasážemi s tzv. analepsí a prolepsí.²²¹ Analepse i prolepse je do chronologického životopisného vzpomínání zakomponována obdobným způsobem. Analepse se objevuje v situacích, kdy určitý aspekt z vypravěčovy přítomnosti mu asociuje minulost. Prolepse je v textu zařazena často v podobě vsuvek v *Mém šíleném století*.

Narativní přítomnost²²² je vyjádřena v obou knihách stejným způsobem, a to gramatickým časem minulým. Obě knihy spadají do oblasti memoárové literatury, v níž jsou děje reprezentovány jako již skončené a uskutečněné v minulosti, tudíž je děj v *Mém šíleném století* a *Mém zrcadlu* v podobě retrospektivního vyprávění s chronologicky uspořádanými událostmi.²²³

Časové údaje jsou v obou publikacích buď přesně specifikovány, nebo je uvedena pouze jejich část. Tempo zrychlené i zpomalené²²⁴ lze postřehnout v obou memoárech.

4.2.5 Vypravěč

Oba vypravěče – Ivana Klímu a Ladislava Fukse – označujeme jako vypravěče odkryté,²²⁵ protože o sobě uvádí mnoho informací. Jak je již v podkapitole *Postavy* uvedeno, spisovatelé nás zpravují o svých zálibách, rodině, přátelích a s rozdílnou mírou odhalují své myšlenky.

Také se oba řadí k tzv. homodiegetickému vypravěči, jelikož jsou jednou z postav v příběhu.²²⁶ Zároveň jsou autodiegetickými vypravěči, jelikož jsou hlavními postavami.²²⁷

Odlíšnost shledáváme v míře disonantního vyprávění.²²⁸ K tomuto typu inklinují spíše vzpomínky Ivana Klímy než Ladislava Fukse. Ivan Klíma totiž velmi zdůrazňuje odstup od minulosti a vymezuje se vůči postojům svého mladšího „já“. Upozorňuje na svoje dřívější neznalosti, omyly a pozdější změny názorů. Zatímco Ladislav Fuks si nepřipouští žádné chyby ve svém jednání či postojích.

---

²²¹ Tamtéž, s. 109.

²²² Tamtéž, s. 106.

²²³ VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984, s. 98.

²²⁴ KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013, s. 115–116. ISBN 978-80-7272-592-2.

²²⁵ Tamtéž, s. 125.

²²⁶ Tamtéž, s. 127.

²²⁷ Tamtéž, s. 129.

²²⁸ Tamtéž, s. 132.

Vzpomínání obou vypravěčů vykazuje znaky nespolehlivého vyprávění²²⁹, jelikož se u nich místy projevují omezené kognitivní schopnosti. To se děje v situacích, kdy uvádějí nepřesné informace – nevzpomínají si na jména, přesná data a další údaje. Také se u obou vypravěčů objevuje výrazná subjektivizace či citová zaangažovanost.²³⁰

Sebereflexivní vyprávění²³¹ zaregistrujeme u Ivana Klímy i u Ladislava Fukse. To se vyskytuje v situacích, kdy komentují svůj narativní akt. Oba se explicitně vyjadřují, že místy nebudou uváděny některé informace, jelikož si na ně nevzpomínají. Ladislav Fuks oproti Ivanu Klímovi zdůrazňuje spolupatičnost narativního adresáta k témuž narativnímu světu.

4.3 Kompozice

Moje zrcadlo i *Moje šílené století I* obsahuje předmluvu. Knihy jsou rozděleny na kapitoly, které jsou členěny do odstavců. V pamětech jsou vzpomínkové části proloženy – v *Mém zrcadlu* intermezzy Jiřího Tušla a v *Mém šíleném století I, II* eseji od tvůrce knihy Ivana Klímy. Rozdíl shledáváme v tom, že memoár Ladislava Fukse nezahrnuje obsah a závěrečné slovo autora. Na konci knihy místo nich je poznámka o úmrtí Ladislava Fukse. Následně místo jmenného rejstříku se objevuje přehled cizojazyčných vydání knih, poté ediční poznámka a medailon Jiřího Tušla.

V publikacích se nachází texty z odborných knih a novinových článků. Dále paměti zahrnují pasáže z beletristické tvorby českých i zahraničních spisovatelů. Také obsahují citace z osobní korespondence a beletristické tvorby autorů. Oba krátce popisují obsahy knih, charakterizují hlavní postavy a představují inspirační zdroje svých témat.

V *Mém zrcadlu* i *Mém šíleném století* jsou zakomponovány fotografie. Na nich jsou portréty rodičů autorů, dále fotografie spisovatelů z dětství či svateb. Také zahrnují snímky s přáteli, českými a zahraničními spisovateli.

Na titulních stranách knih jsou portréty pisatelů. K *Mému zrcadlu* náleží navíc přebal, taktéž s podobiznou tvůrce memoáru.

Kompozice vzpomínkových částí z hlediska časové posloupnosti událostí je v titulech chronologická. V některých pasážích se vyskytuje již zmíněná analepse a prolepse.²³²

---

²²⁹ Tamtéž, s. 136.

²³⁰ Tamtéž, s. 138.

²³¹ Tamtéž, s. 144.

²³² Tamtéž, s. 109.

4.4 Jazykové prostředky

Oba autoři do svých knih často zařazují metafory a přirovnání. Také pracují s řečnickými otázkami. Ivan Klíma komponuje do *Mého šíleného století* řečnické otázky s větší frekvencí na rozdíl od Ladislava Fukse. V textech jsou dále zakomponovány vsuvky odlišené graficky za pomoci závorek. V neposlední řadě si můžeme všimnout také citově zabarvených slov, a to jak pozitivně, tak i negativně. V *Mém šíleném století* jsou více zastoupeny záporně zabarvené výrazy ve srovnání s *Mým zrcadlem*, kde zaznamenáváme spíše kladně citově zabarvená slova. Hojný počet slangových slov je zahrnut v *Mém šíleném století* oproti *Mému zrcadlu*. Oba tituly dále obsahují nadsázku a cizí slova.

Závěr

Tato bakalářská práce si kladla za cíl komparaci memoárů Ivana Klímy a Ladislava Fukse z hlediska generační zkušenosti a použití narativních prvků. Klíčovými pro tuto práci byla díla – *Moje šílené století I* (2009), *Moje šílené století II* (2010) a *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* (1995). Knihy byly nejprve samostatně analyzovány, poté na základě těchto rozborů komparovány.

V jedné z podkapitol jsme se zaměřili na komparování historických momentů a událostí, jež byly pro autory a jejich generaci významné. Oba spisovatelé zažili okupaci německými vojsky, následnou druhou světovou válku i komunistický režim. Každý však v jiné pozici, jež má zásadní vliv na jejich vzpomínání. Ivan Klíma období druhé světové války strávil kvůli židovskému původu v koncentračním táboře Terezín, Ladislav Fuks jako student, jenž byl ovlivněn perzekucí svých spolužáků z gymnázia. Rozdílná sociální postavení také spatřujeme v období normalizace, kdy je spisovatel Ivan Klíma ve své vlasti zakázaným autorem a Ladislav Fuks se režimu poddává. Zásadní odlišnost shledáváme ve sdílnosti, hodnocení historických událostí. V *Mém zrcadlu* Ladislav Fuks mapuje dějinné události pouze do roku 1968. Oproti němu druhý autor uvádí a s větší otevřeností komentuje dějiny do konce 80. let minulého století.

Následně byly v bakalářské práci srovnávány naratologické kategorie, mezi něž náleží – událost, postavy, prostor, čas a vypravěč. V mnohých znacích narativních aspektů se zkoumané knihy shodují, jelikož obě inklinují a mísí v sobě prvky žánrů memoárové literatury – autobiografie a paměti.

Pomocí komparace jsme dospěli k několika podstatným závěrům. Hlavními hrdiny a zároveň protagonisty vzpomínek jsou sami autoři pamětí. Místy inklinují k nespolehlivým vypravěčům kvůli svým omezeným kognitivním schopnostem, jež se projevují zejména výpadky paměti. Tyto nedostatky přiznávají, čímž se u nich projevuje sebereflexivní vyprávění. V některých pasážích se pokouší o objektivní pohled. Díla však z větší části zahrnují subjektivní perspektivu, která je aplikována při charakterizaci vedlejších postav, prostorů či událostí. Každý tyto tendence uplatňuje v odlišné míře.

Rozvrstvení a charakterizace vedlejších postav se v textech vyskytuje obdobným způsobem. Spisovatelé do svých vzpomínek zahrnují rodinné příslušníky, přátele, spolužáky či kolegy. Popisují jejich povahové vlastnosti a profesní dráhu. Rozdíl spatřujeme v tom, že se Ladislav Fuks oproti Ivanu Klímovi nezaměřuje na zprostředkování zevnějšku podstatných postav.

V líčení prostoru a lokacích zaznamenáváme podobnosti. Bydlištěm obou autorů je Praha, v níž je popsáno prostředí. Dále také vyobrazují prostředí zahraničních destinací, pamětihodnosti a interiéry hotelů. Ladislav Fuks však při charakterizaci míst zachází do větších detailů.

Srovnáním pamětí jsme také zjistili, že uspořádání událostí je v memoárech chronologické. Chronologie je místy přerušena analepsí a prolepsí. Narativní přítomnost je vyjádřena v obou stejným způsobem, a to gramatickým časem minulým.

Největší rozdíly, ke kterým jsme dospěli shledáváme v prezentaci myšlení a sdílnosti názorů autorů. Ivan Klíma je velmi otevřeným vypravěčem. Odhaluje svůj vnitřní svět s nedostatky, ke kterým se přiznává a ospravedlňuje se. Ladislav Fuks je Klímovým opakem. Nepřipouští si žádné omyly ve svém jednání a postojích. Odlišnost registrujeme také v zdůraznění odstupe od minulosti a svého mladšího „já“. Tento přístup zaznamenáváme zejména u Ivana Klímy.

Kompozičně jsou knihy zpracovány obdobně, až na absenci některých částí. Zahrnují texty z odborných knih, novinových článků, pasáže z beletristické tvorby českých i zahraničních autorů, také citace z osobní korespondence a beletristické tvorby pisatelů memoárů. Publikace jsou doplněny o fotografie.

Po jazykové stránce jsou paměti bohaté na metafory, přirovnání, citově zabarvená slova či řečnické otázky. Tyto jazykové prostředky komponují s odlišnou frekvencí. V každé knize je reflektován individuální styl psaní jednotlivých tvůrců.

Seznam použité literatury

Primární literatura

FUKS, Ladislav a TUŠL, Jiří. *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem*. Praha: Melantrich, 1995. ISBN 80-7023-210-2.

KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2009, sv. 1. ISBN 978-80-200-1697-3.

KLÍMA, Ivan. *Moje šílené století*. Praha: Academia, 2010, sv. 2. ISBN 978-80-200-1854-0.

Sekundární literatura: tištěné zdroje

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. Praha: Český spisovatel, 1993. ISBN 80-202-0418-0.

GILK, Erik. *Vítěz i poražený: prozaik Ladislav Fuks*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7491-056-2.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945*. Díl 1, A–L. Praha: Brána, 1995. ISBN 80-85946-16-5.

KUBÍČEK, Tomáš, HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha: Dauphin, 2013. ISBN 978-80-7272-592-2.

MÁLKOVÁ, Iva. *Ivan Klíma: studie o osobnosti a tvorbě jednoho z představitelů disidentského hnutí a samizdatové literatury*. Ostrava: Amosium servis, 1991.

MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

SOUKUPOVÁ, Klára. *Vyprávět sám sebe: teorie autobiografie*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021. ISBN 978-80-7671-043-6.

ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. Praha: HQ Kontakt, 2001. ISBN 80-903071-0-8.

VÁLEK, Vlastimil. *K specifičnosti memoárové literatury*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984.

Sekundární literatura: internetové zdroje

Moje šílené století souborné dílo. In: *Academia knihkupectví* [online]. [cit. 2022-26-01].
URL: <<https://www.academia.cz/moje-silene-stoleti-souborne-dilo--klima-ivan--academia--2021>>.

Moje šílené století. In: *Databazeknih.cz* [online]. [cit. 2022-26-01].
URL: <<https://www.databazeknih.cz/zajimavosti-knihy/moje-silene-stoleti-16131>>.

Moje zrcadlo – A co bylo za zrcadlem In: *Databazeknih.cz* [online]. [cit. 2022-05-08].
URL: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/moje-zrcadlo-a-co-bylo-za-zrcadlem-3701?lang=cz>>.

Moje zrcadlo. In: *Databazeknih.cz*. [online]. [cit. 2022-05-08].
URL: <<https://www.databazeknih.cz/dalsi-vydani/moje-zrcadlo-58348>>.

STEHLÍKOVÁ, Olga. Jako troud. In: *iLiteratura.cz* [online]. [cit. 2022-26-01].
URL: <<https://www.iliteratura.cz/Clanek/27385/klima-ivan-moje-silene-stoleti-i-a-ii>>.

Summary

The aim of this bachelor's thesis was to compare the memoirs of Ivan Klíma and Ladislav Fuks in terms of (i) generational experience and (ii) the use of narrative elements. Main writings for this work were – *Moje šílené století I* (2009), *Moje šílené století II* (2010) and *Moje zrcadlo: vzpomínky, dojmy, ohlédnutí & co bylo za zrcadlem* (1995). The books were first analyzed separately, then compared based on these analyses.

In one of the subsections, we focused on the comparison of historical moments and events that were significant for the authors and their generation. Both writers experienced the occupation of Czechoslovakia by German troops, the subsequent World War II and the communist regime. However, every writer was in a different position, which has a fundamental influence on their recollection. Ivan Klíma spent the period of World War II in the Terezín concentration camp because of his Jewish origin, Ladislav Fuks as a student who is affected by the persecution of his classmates from the gymnasium. We also notice the different social positions in the period of normalization, when the writer Ivan Klíma is a banned author in his homeland and Ladislav Fuks gives in to the regime. We find a fundamental difference in the sharing, evaluation of historical events. In the book *My Mirror*, Ladislav Fuks maps historical events only up to 1968. In contrast, the other author presents and more openly comments on the history up to the end of the 1980s

Subsequently, narratological categories were compared in the bachelor's thesis, which include – event, characters, space, time and narrator. In many features of narrative aspects, the examined books come to an agreement, as both tend to mix elements of the genres of memoir literature – autobiography and memoirs.

Several important conclusions were reached using the comparison. The main heroes and protagonists of the memories are the authors of the memories themselves. In some places, they tend to be unreliable narrators due to their limited cognitive abilities, manifested mainly by memory lapses. However, they admit these shortcomings, which shows a self-reflexive narrative. In some passages they attempt to give an objective view. However, the works, for the most part, include a subjective perspective, which is applied when characterizing secondary characters, space or events. Every author applies these tendencies to a different degree.

The stratification and characterization of secondary characters occurs in a similar way in the texts. Writers include family members, friends, classmates or colleagues in their memories. They describe their character traits and career paths. We see the difference in the

fact that Ladislav Fuks, in contrast to Ivan Klím, does not focus on describing the appearance of the main characters.

We notice similarities in the description of space and locations. The residence of both authors was Prague, in which the environments are described. They also vividly depict the environment, landmarks and hotel interiors. However, Ladislav Fuks goes into greater detail when characterizing places.

By comparing the memories, it was also found that the order of events is chronological. The chronology is interrupted in places by analepsis and prolepsis. The narrative present time is expressed in both memories in the same way, namely the grammatical past tense.

The biggest differences we have come to are found in the presentation of the thinking and shared opinions of the authors. Ivan Klíma is a very open storyteller. He reveals his inner world even with the shortcomings, which he admits and apologizes for. Ladislav Fuks is the opposite to Ivan Klíma. He does not admit any mistakes in his actions and attitudes. We also register the difference in emphasizing the distance from the past and author's younger self. We note this approach especially with Ivan Klíma.

Compositionally, the books are processed similarly, except for the absence of some parts. They include texts from technical books, newspaper articles, passages from the fiction work of Czech and foreign authors, as well as quotations from the authors' personal correspondence, and fiction work. The publications are also supplemented with photographs.

In terms of language, memoirs are rich in metaphors, parables, emotionally charged words or rhetorical questions. These linguistic means are composed in works with different frequencies. The individual writing style of each author is reflected in each book.